

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII. ker., József-körut 44. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

A HÉT

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI KÖZLÖNY.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Egyes szám ára 20 kr.

— Budapest, október 4. —

Krónika.

— október 1.

En revenant de la revue....

Elzúllotten, mint egy élhetetlen borbély-legény, hét frankkal a zsebében, koldussá váltan, mint egy leégett játékos, szeretője sírjára bukva, mint egy mindvégig szenzációt leső komédiás, a minden halálok legcsúnyábbikával, disztelen öngyilkossággal múlik ki e világból s tűnik le a história szinpadáról Boulanger tábornok, a brav' général, a fekete paripa leventéje, az az ember, a ki még nemrég úgy állott Európa előtt, mint a ki nem-sokára nemzetek sorsát fogja tartani merész kezében.

Régi ellenségei egyszerűen vállat vonnak e hírnek hallatára. Tegnap szövegségei megkönnyebbülten lélekeznek fel. És a nép, a derék nép, mely három esztendővel ezelőtt a szavazatok milliomaival választotta meg Párizs és számtalan más városok képviselőjévé, közönbösen mondja el róla ezt a rövid nekrológot: „*A cabotin!*“

Pedig hát — mintha csak tegnap lett volna! — volt egy pillanat, a mikor csupán egy hajszálon mult, hogy ez az ember örökébe nem lépett ama másik illusztris kalandornak, a ki egy elszánt, aljas lépéssel egész Európa diktátorává tudta tenni magát. Volt egy pillanat, a mikor az egész kontinens tekintete leste ennek az embernek minden lépését, mikor a háboru és a béke kérdése az ő nevéhez tapadt, mikor népének szeméfénye, bálványa, a chansonette-ek hőse, és a nagyuri szalonok ünnevelt lovagja volt, mikor a nemzeti megváltó ragyogó szereplését várták tőle, legalább a naivak, a nép.

Persze, olyan pillanat nem volt, mikor a teuton félelemnek kedves lett volna. S mi, a kik megszoktuk német szócsövön át informáltatni magunkat, minden időben hallhattuk róla a gyűlölet szavát.

De igenis volt olyan pillanat, a mikor rengeteg számú ellenségeinek, a kik mind gyűlölték egymást, kénytelen-kelletlen szövetkezniök kellett, hogy uralma alól megszabaduljanak, s a mikor ez a szövetkezés gyerekármánynak maradt volna félbe, hogyha segítségükre nem jön ő maga és meg nem buktatja önnönmagát. Azok a különböző árnyalatu, mindenféle fajta tehetetlenségek, melyek a császárság bukása óta folyton csak ölték és marták egymást a hatalomért, először, legeslegelőször az ő gyűlöletében egyesültek »kompakt táborrá.« És ha

egyéb érdeme nem lett volna is, már pusztán ez az érdem, hogy lehetővé tette ezt a lehetetlenséget, fennen dicsérné sokat gúnyolt nevét.

De volt még egy érdeme, melyet nem homályosíthatott el semmiféle ballépéssel, semmiféle siralmas fiaskóval. Vitéz katona volt. Harczolt az olasz háboruban és megsebesült Turbigónál. Harczolt Cocchinchinában és újra megsebesült. Harczolt a poroszok ellen és Champigninál fél-holtan maradt a csatatéren. Harczolt a commune ellen és megint megsebesült. S ki tudja? Hogyha végkép ott marad Champignynál: ma tán egy szép lovas-szobor magasztalná az emlékét.

Bizonyára tulságosan szerette a pompát, a szép asszonyokat, a fehér és fekete lovakat, a théatralis dolgokat, az élvezeteket; hiu, nagyravágyó volt és önzéssel teli. Kész volt sok esztelenségre s követett el az esztelenségeknél nagyobb hibákat is. De a foltok, melyek nevéhez tapadnak, ugyanazok, a melyek elhomályosítják a többi illusztris kalandor nevét is, azokét, a kiknek a siker, a mindenható siker nevében sokat megbocsátunk. És ha a nagy faux pas-t, a mely megbuktatta, el nem követi, könnyen meglehet, hogy temérdek hibáinak ma nem volnának kritikussai, csak legyezgetői.

Mi birta rá, hogy azt a ballépést elkövesse? — nem olyan könnyű megállapítani. A szerelem, mely megdöntötte Iliont, a ragaszkodás hűséges szeretőjéhez, kinek oly csodaszép karja volt? Bátorság-fogyatéka? Vagy belátás-hiánya? Mindez együttvéve?

Mindegy. De hogy ha csakugyan része volt e ballépésben a merészség fogyatéknak, bizonyára nincs tragikum nélkül, hogy a legkiválóbbik sajátsága éppen akkor hagyta cserben, a mikor a legtöbb szüksége volt rá. Mert bátor ember volt ez, ha azok közül is, a kiknek közönségre van szükségük, hogy hősiések tudjanak lenni.

Mikor a száműzetés, a fenyegető nyomoruság és a csapások megtörték energiáját: a régi pompózus alakból nem maradt meg egyéb, csak a kiáltó, a rut, a szégyenletes hibák. S már csak ezeknek a megtestesülése volt az a szárnalmas alak, a ki tegnap oly banális, csuf véggel fejezte be ritka és viszontagságos pályafutását. Mindamellett, midőn siralmas végének hallatára mély és benső meggyőződéssel magasztaljuk a mindenható, a csodákat tevő, az isteneknek parancsoló *sikert*, mely hűtlen szeretője volt, igazságtalanok volnánk, ha elfelejtőnk, hogy: balgatağ, de vitéz volt, mint a kardja.

Nestor.

Ősz jöttén.

„Oh madaram — mondtam a fülmilének —
Mért nem dalolsz e lágy nap alkonyán?”
— „A május elmúlt, minek hát az ének?...
A tavasz elmúlt!” Szólt a csalogany.

„Gyors, könnyű fecske — mondtam a fecskének —
Mért nem csapongsz e nyájas ég alatt?”
— „A nap sugári már mind eltűnik
— Felelt a fecske — s itt az alkonyat.”

Szivem megdobbán, fájva, hogyha kérded:
„Mért nem dalolsz, miért vagy hallgatag?”
Feleltem gyorsan suhannak az évek,
A tavasz elmúlt s jön az alkonyat!

Szalay Fruzina.

Az öreg Mihály.

Irta: SEBŐK ZSIGMOND.

— Mihály!

Az elcsapott parádés-kocsis napjában sokszor hallja megcsendülni ezt a szót. Hol dörgő visszhangtól kísérve, mintha ambituson csendülne végig, hol elmosódottan, mintha a szobából hangzanék ki, de mindig szárazon, parancsolóan, késedelmet nem tűrően. Mihály fölkapja fejét, azután csüggedten ereszti le megint. Nem hívja őt senki. Csak a képzelet pajzánkodott vele.

Nem is hívja őt soha senki többé. Más kocsis illeg a hintó bakján, mikor a nagyságos ur a városba megy, más hordja föl az üvegeket, mikor vendég van a háznál, más viszi le ölben a kocsihoz a vármegye pennáját, e gyöngédséget nyilvánvaló okok miatt gyakorolva. Mert őt, szintén nyilvánvaló okok miatt (nagyon megtalálta szeretni a vidámító nektárokat s ezeknek áldozva, egyszer elhajtották a lovakat kocsistól) elcsapták. A lovak visszakerültek, de ő nem az uri házba.

Az öreg Mihálynak keservesen esett a változás. Már egy éve annak, hogy oda a kocsi méltóság, de azért még mindig hallja az ura hangját, azt a megszokott, az ő szívének édes hangot, mely szavakban legtöbbször csak így röviden hangzik: Mihály! Máskor valamivel hosszabban: Mihály, akasztó faviorága, hol a pokolban maradsz?

Most már nem törődik senki vele, jön-e, marad-e, a pokolban van-e, vagy egyéb tisztább helyen?

Pedig Mihály érzi, hogy nem huzza ki sokáig így. Neki életföltétel a parádés-kocsisság. Néki batkát sem ér az élet, ha a sarkatyuját nem pöngetheti; maradhat a korcsmában hajnalig (és tényleg marad is), leihatja magát a sárga földig (és tényleg le is iszja), de mit ér az ilyen mulatság, ha a nagyságos úr utólag le nem szidja érte. Fogat is látható a városban elegendő, kettős, négyes, toporzékoló lovakkal, de mit ér, ha nem ő ül a bakon?

Annyira hozzánőtt ő az uri házhoz, a honnan örökre kiűzték, hogy nem igen éli túl a válást. Hm, Mihály már el is képzelte a végét. Egy darabig csak elődöng az utczákon, egyszer szilárd léptekkel, másszor kissé ingatagon, de mindig bubánatosan; aztán mikor már sok lesz a bubánat, lefekszik és itt hagyja ezt a keserűség, szomorúság és szőlővenyige termő csuf sárgolyóbist, testét beteszik egy gyalulatlan koporsóba, valami görhes gebe kihuzza a temetőbe (őt, a ki mindig négyes fogatokon járt!) bevetik a nyitott sir szájába, ahol senki se ejt egy

szánakozó szót, ráhantolják Isten nevében a sirdombot, melyre nem állittat semmiféle uraság siremléket: itt nyugszik az öreg Mihály, a ki urát hiven szolgálta három kapitulácziót át.

A fővárosban élt azóta szűken, nyomoruságosan. No, de ő nem sokat tartott a városról. Mit ő neki ezek a lóto-futó alakok! Ha nagyon elfogta a honvágy, elsétált ahoz a vendéglőhöz, a hova a környékbeli urak szoktak beszállani, néha csengő fogatokon, uri batárokon érkeve, és elgyönyörködött rajtuk. Azután fájó szívvel botlott odább s addig botorkált szomoruan, leverten, míg szerencsésen be-botlott az »Arany holdvilágba.«

Egy éjjel, mikor az »Arany holdvilág« már elfogyott, azaz az megmaradt, hanem elfogyott benne a Mihály hitele, s hazafelé volt menőben, a mint mogorván összehúzódva kullogott előre egy sötét utcán, egyszer egy szó uté meg füledobját:

— Mihály!

Az elcsapott kocsis azt hitte, ég, föld öszszeomlik s rászakad a nagy mennyboltozat. Mihály! Ez a csengő hang, melyet félénken, reszketegen hozott hozzá az éji levegő, de melyet megismert volna ezer hang közt is! Mihály a hang felé fordult.

Egy karcsu női alak állt egészen a fal mellé szorulva. Délczeg, magas alak, sötét kendővel fején, vállán, mit dideregve vont össze. Mihály azt hitte, álmodik.

— Nagyságos kisasszony! dadogá.

— Én vagyok, Mihály lihegő fojtott hangon a leány. Ne kérjden semmit, de az Isten nevére kérem, vigyen valahova.

Mihálynak megállt az esze. Őt kéri, hozzá könyörög összetett kézzel a kisasszony, az a büszke teremtés, a ki a szolgabíróval is úgy félvállról beszélt. Mozdulatlanul állt helyén.

— Ne tétovázzon, szólt daczosan a leány. Ha maga is elhagy, oda megyek, a hova akartam.

Sötéten villámlott meg szeme. Sápadt arca oly szomorú volt, annyi kétségbeesés látszott rajta.

— Oda! szólt arra felé mutatva, hol a folyam morgott medrében.

Mihály gépiesen összeüté bokáját, állásba helyezkedett, mint azelőtt szokta.

Parancs! szólt alázatosan.

— Hát elvisz! kiáltott a leány. Óh, maga jó ember, Mihály. Van ugy-e lakása?

— Igenis, instállom, van.

— Menjünk oda. Adjon éjjelre szállást. Most jöttem titokban a vasuton és nem mertem szállodába menni. Üldöznek. Jerünk, jerünk.

A leány belefogózott Mihály karjába. Az öreg parádés-kocsis nehéz léptekkel, szinte félig benuktan mozgott előre. Nem bírta beleképzelni magát a helyzetbe. Mikép lehetséges az, hogy a kisasszony most az ő karjába fogózik, holott ugy illenek, hogy ő annak a háta mögött menjen s czipelje a skatulyákat, a miket a divatkereskedésből hoztak. Valami rettenetesen hihetetlen dolog az, a mi most vele történik.

S ni, hogy reszket a kisasszony. Mintha sirdogálna. Ugyan mi baja lehet?

— Nem árul el, ugy-e, Mihály? rebegé a leány. Nem mondja meg senkinek, hol vagyok?

— Igenis, instállom, nem!

Hazaérve, átengedé Mihály szegényes lakását a kisasszonynak. Azután kiment maga az utcára, hogy gondolkozhassék az eseten. De az nem ment. Oly óriási elképzelhetlenség volt az, hogy megsibbasztotta eszét. A sok csodálkozásban Áron bámult legjobban, hogy még egy elcsapott kocssal is történhetik ilyen nagy dolog.

A vendéglőhöz ért, hova a vidéki urak szoktak szállni. Nagy csengés-bongás közt ép akkor hajtott be egy batár négyes fogattal. A lovak szájából csak úgy szakadt a habrongy, ugyan meghajszolhatták a szegény párákat az éjjel. De Mihálynak földbe gyökereztek látukra a lábai. Hiszen ezek az ő lovai! Ez az a régi batár, melynek bakján annyiszor ült cifra dolmányban kinyalva. Ott a bakon most is a dolmány, de más van benne. Az ott a hintóban a nagyságos ur. A rideg arczával, sötét nézésű szemével. A kocsi berobog az udvarra, nemsokára eltűnik szemei elől.

Mihály utána bámult. Egyszerre egy kéz csapott le a vállára.

— Adj' Isten koma. Hát él még kend?

Mihály fölveté szemeit. A huszár volt.

— Fogadj Isten. Mi jóban jártok?

A huszár megpödörinté nyalka bajuszát.

— A kisasszonyukat keressük.

— Ej ni, hát nincs otthon? kérdé Mihály óvatosan.

— Nincs bizony.

— Hát aztán, mért nincs otthon?

— Mert, de köztünk maradjon a szó, megszökött hazulról. Az esküvő elől szökött meg, mert lakodalomra készültünk. Ebből kerekedett a baj.

A huszár erősen a vén ember szeme közé nézett.

— Hallja-e, Mihály bátya, mondok valamit.

A kisasszony itt van a városban, ha kend megtalálja, és rávezeti a nagyságos urat a nyomára, bizony nem bánta meg.

Mihály összerezsent. Ha megtalálja! Ha rávezeti! Ha fölmenne most a régi urához és azt mondaná, tudom hol van a kisasszony, ha parancsolja a nagyságos ur, hozzávezetem. Ha ezt tenné, akkor hálából visszafogadná megint.

... Egyszer csak, maga se tudja hogy, ott állt a nagyságos ur előtt. Valamit motyogott nagy nehézkesen, dadogva, összevissza. Nehezen forgott a nyelve. Isten tudja, hogy értette meg a nagyságos ur, csak rászólt:

— No, hát vezess!

Mihály visszakerült az uri házhoz, a bakra, a cifra kocsi gunyába. De oly különösen érezte magát! Vén szívében valami keserűség rágódott, mint a féreg. Még lovaira, kedves lovaira is barátságatlanul, szinte ellenségesen nézett, akármilyen megható és örvendetes szenzáció támadt is az istállóban, mikor oda először belépett. A lovak toporzékoltak, nyeritettek, mindnyájan feléje tolongtak, arczán érezte meleg páráját lehelletüknek, szóval mindenkép nyilvánvalóvá tették, hogy fejük vagy ösztönük hiven megőrizte emlékét. Nagy szemük lelkesen csillogott. Az egyik, a csillagos fejü ostorhegyes, beczéje a vén kocsisnak, oly hangosan nyeritette feléje az üdvözletet a jászol mellől, szinte érezhette, hogy annak az állatnak a dobogó, örömtől reszkető melléből jó. A vén kocsis elmosolyodott kissé s fáradtan dünnyögte:

— Nyerits kutya... miattatok adtam el a lelkemet!

Este, mikor az uri házra a fölséges nyugalom szállt alá, minő a városban sohasem tapasztalható, a vén kocsis nem lelte nyugalomát. Vadludak húztak a szürkületben az urilak fölött, tartván nádasuk felé éji pihenőre, a faluból egy harang csengése hangzott ki, a park, a határ szunyadásba merült, csak itt-ott hallatszott a cselédek feleselgetése, a lovak dobaja, egy eb elnyújtott vonítása, mely álmos duruzsló vakkogatásba halt... A konyhában tűz pattogott s a gőzölgő tálat körülülte a cselédhad. Egyszerű menü, de százszor jobb az »Arany holdvilág« főztjénél. A tányérgörgést csöndes terecséllé váltotta föl. Okosan bámult a beszédre a kályha válláról egy izmos macska, míg egy nagy fekete komondor, szintén

a hallgatóság tagja, feltűnő kevélységgel emelte fejét magasra, mert az inasnak méltóztatott a könyökével rátámaszkodni. Valamelyik síheder dudát nyekgetett a hátsó udvar körtefája alatt, míg a lányok vihogva kísérték nótaszóval. Hanem a vén kocsis nem lelt örömet az esték e csöndes képeiben, melyek után annyira vágyódott. Elhúzódott az istállóba s csak akkor jött elő, mikor szólították. Éjszaka sokszor riadt föl rémületen: azt álmodta, hogy ellopták a lovakat. Oly jól esett neki, mikor ilyenkor gyöngéden rányihogtak a sötétből az álmos állatok.

Csak akkor vidult föl, mikor a bakon ült s gyönyörködve nézte, mint emelgetik karcsu lábaikat. Mint állanak meg egyetlen szavára. Mint ragadják tova egy szisszentésére szélvész módjára a hintót. Ambár egy izben a szent János láttára, a ki a határt őrzi, az ő akarata ellenére is elragadták a kocsit, úgy, hogy alig tudta megfékezni őket.

— Ez a szent János orrol rám, susogta Mihály komoran. Ez hajaz egy kicsit az én dolgomhoz.

Csak úgy félfüllel hallgatta a cselédek fecsegését a lakodalomról. Nem volt kíváncsi a menyasszonyi ruhára, a mesemód szép kelengyére, a nagy pompára, a mi készül. Az esküvőn a fényes fogat-raj, a cifra násznép ködben uszott szemei előtt. Az esküvő után ő vitte az ifju párt a vonathoz. Oly gyorsan folyt el minden a vén kocsis szemei előtt, mint az álom. Látja még a vasuti állomáson a szép, karcsu alakot, büszke, hideg arczával, melyen nem változik egyetlen vonás. Látja mellette az új férj komor alakját. Dördülve csapódnak be a vonat ajtai. Hosszas zugással omlik tova a vonat. Mihály üres hintájával hazafelé tartott ismét. De valami roppant fáradtságot érzett tagjaiban. Néha nagyot sóhajtott.

Megállt az utszéli csárda előtt s betért egy ital borra. Ivott kegyetlenül. Néha fölsírt egy nótában: »Mert az egész Tisza mentén, nincsen olyan árva, mint én.« S minthogy csakugyan olyan tulságosan árvának ismerte el magát, mint a nóta mondja, még sürűbben vigasztalta magát a kancsóval.

Hanem mikor végezetül kiment a csárdából, a lovaknak, hintónak hült helye volt.

Mihálynak megrogytak a térdei, összevaczogtak a fogai.

— Ellopták! hördült föl kétségbeesetten. Megint ellopták! Azután halkabban nyögte: Vagy pedig...

Nem merte kimondani azt a gondolatot, a mi megfogamzott zugó fejében.

Kérdősködött fütől, fától, de senki se tudta megmondani, mikor, mi módon tűnt el a fogat? Rohant lélekszakadtan a faluba. Látták-e a lovait? Látták hát az esküvőn, meg a mikor a vasúthoz repültek, de azóta színüket se.

Ment a szomszédfaluba. Látott-e valaki erre ma egy hintót négy csodaszép pejjel, az ostorhegyesnek csillag van a homlokán? Persze, hogy láttak olyan fogatot. Egy vörös haju legény hajtotta nagy sebesen arra a város felé. Mihály repült a városba: no vörös, jaj neked! Nyakon is csipett menten egy vörös kocsist, a kivel jól meghengergették egymást a kövezeten, de mikor szétválasztották őket, kisült, hogy a vörös kocsis lovai szürkék és sohasem voltak az övéi. De hát akkor hova tűnt a fekete fogat? Hova? Szemtanuk azt állítják, hogy ép egy órája ment ki a városból olyan fogat, a melyet Mihály keres. Csak az a baj, hogy egyszerre két ilyen fogat is ment ki a városból, egyik a déli, a másik az északi oldalon. Már most melyik után szaladjon? Csodálatos, hogy egyszerre mennyi egyforma négyes fogat robot itt összevissza...

De semmi. Mihály föltette magában, hogy követi őket. Először az egyik nyomát kergette, de az rövid

volt, senki se tudott róla semmit; a másik már tovább csalogatta, faluról, falura, míg egyszer az is eltűnt.

Pedig neki meg kell találnia újra azt a nyomot. Zaklatta a rendőrségeket, maga is nyomozott folyton, se éjjele, se nappala, kóborgott uttalan utakon, betért a sokat tudó csárdásokhoz, fölkereste a leghiresebb lótolvajokat, sehoh se tudtak az elveszett fogatról semmit. Eltűnt, elenyészett. Se híre, se hamva nem maradt.

A lovak nélkül pedig nem kerülhet többé a nagyságos ur elé. Azóta úgy is kurrentáltatja már bizonyosan.

Egy éjjel, mikor a szegény vén ember egy szakadékos hegyi uton ballagott, egy korhadt fészület alatt pihenőre dült.

Ráhajtotta fájó ősz fejét térdeire s elgondolkozott.

Az erdős hegyoldalak halkan zugtak mellette. A patakok vízhangos csörgéssel omlottak le az álmodó völgybe. A közeli fákról hallani lehetett, mint mozdul meg egy-egy madár a fészekben, talán valami rossz álom befolyása alatt. Egy eltévedt apró szárnyas a sötétben belecsapódott Mihály arczába és riadtan tűnt el ismét a homályban.

Azután hosszat sóhajtvá, kivett az öreg a tarisznyából egy darab szalonnát, előkereste a zsebe fenekéről a szép gyöngyházás bicskáját s falatozni kezdett, miközben egyre vivódott valakivel:

— Nagy igazság ám az! Hány bűnös nyavalyásnak megbocsátottál, csak nekem nem akarsz? Hisz véték, véték, amit tettem, nagy kutyaság, de más talán nem vétkeznek? Ott van Kánya Lőrincz, a csikós, nem hazaviszed hozzá az eltévedt lovat, pedig mindig a papokat szídjá? Ott van Áron, a kinek a mult héten elveszett a görhese, nem vezetted-e mindjárt a nyomába, pedig ők feszítették föl? Aztán az csak egy ló, és még micsodás, pókos lábu, az enyém pedig mind a négy akár a szélvész, akár a hajnal! Bizony nagyon rámentél a vaspálczáddal, elég lenne belőle!

Egyszerre mintha kerekék halk gördületét hallaná. Mintha ismerős nyerítés hangzanék át a rengetegen. Mintha lovak dobognának valahol.

Reszketve emelkedett föl a vén ember a földről.

Csakugyan... Amott uszik a homályban egy négyes fogat. Kékes köd habzik alatta, kényesen emelgetik lábaikat a lovak, csillogva forognak a kerekék, míg külőlőkről millió ezüst csöpp ömlik alá... nem ül senki a hintóban, csak úgy maguktól mennek a lovak. Egy kis csillag fénylik egészen közel...

— Ott, ott... a lovak! ordított föl Mihály. Megálljatok Tündér, Muczi!

A bozótnak rontott. Ugy tetszett neki, hogy a kocsi is lassabban halad, úgy tetszett, feléje nyerit a csillogos feju; csak még pár lépés választja el tőlük... Azután, mintha a levegőbe kapná valaki, mintha elnyelné előle egy sötét verem a lovakat, hintót, csillogos eget... De bizony, őt nyelte el a szakadék.

... A szegény Mihály lovai pedig nem veszték el. Maguktól indultak meg a csárdából s egy kis kóválygás után hazataláltak. Csak a vén parádés kocsis veszett el akkor.

Az élet egy gonosz, kaczér asszony, amely boszút áll azon, aki megveti és tönkre teszi azt, aki karjaiba dobja magát.

*

A nő valódi jellemét nem fogod megismerni addig, míg szeret.

*

Dobd el magadtól az álszerencsét, hogy szállást adhass az igazinak, amikor beköszönt.

Hammerling.

Soror Baptiszt.

*A kórterem hosszán borongott az alkony;
S mintha a sugárral bucsuznék a lélek:
Nyögött a sok beteg. Lábujhegyen, halkan
Soror Baptiszt ekkor az ablakhoz lépett.*

*Kinézett az éjbe. Távoli félkörbe,
A várhegyi bástyán égtek a gázlángok.
Lenn, a hegy tövében, széjjelszórva törpe,
Düledező viskók körvonala látszott.*

*Halvány fellegek közt csillagok lobogtak,
S mindenik ablakból világosság áradt;
Fent: lobogó lángja ezüst csillároknak,
Lent: derengő fénye gyöngye mécsvilágnak.*

*Az apácza nézett, — mint az örökös rab,
Mikor arczát a kis vasrostélyra nyomja,
S elfeledve lánczát, melytől sebeket kap,
Álmában ott jár a rengeteg vadonba'...*

*Ő is tova járt már. Messze lámpa fénye
Csalta csalta lelkét piczinyke szobába'...
Boldog kis családnak van ott enyhe fészke,
Két szerető szívnek földi mennyországja.*

*Egymást átölelve, — ajkok csókra zárva,
Ölükben szendergő kis angyalfejecske...
Ráösmer, — az anya saját hasonmása,
S a másik — „Istenem, ne vigy kisértetbe!”*

*S mintha a teremből vízhang válaszolna,
Füleihez nyögés, halk zokogás téved:
Valamelyik ágyon, távoli sarokba
A halandó testtől elválík a lélek.*

*Soror Baptiszt halkan a beteghez járul,
Homlokát letörli, szeméit lezárja...
Ágya elé térdel... és a mély homályból
Odalebeg a nagy Ismeretlen árnya.*

Mezarthim.

Francziák és szlávok.

Irta: BOROSTYÁNY NÁNDOR.

A mit még harmincz év előtt senki sem tartott volna lehetségesnek, az a világ ámulatára megtörtént. A francziák — az 1793-ki jakobinusoknak respublikában élő unokái — odaborultak hazájuk, kormányformájuk és szabadságuk régi félelmetes ellenségének, a despotikusan kormányzott Oroszországnak keblére.

Nem a két állam között létrejött szoros politikai barátság az, mely meglepi a világot. A kölcsönös érdekek hatalma s a kölcsönös elszigeteltség érzete máskor is igen csodálatos alliance-okat hozott már létre a hatalmak között. A francia-orosz szövetségre — melynek formáserint való megkötése különben még mindig nincs elismerve a két kormány félhivatalos sajtója által — Európa egyébiránt is 1871 óta lehetett elkészülve. Tudtuk, hogy a francia nemzet önérzete nem fog belenyugodni a versailles-i békekötésbe, mely Elzász és Lotharingia átengedésére és öt milliárd frank hadisarcz fizetésére kötelezte Franciaországot. És láttuk, hogyan terjedt és vergődött hatalomra — a Németország elleni revanche-

háboru eszméjétől hordozva — az a törekvés, hogy Franciaország megnyerje barátul és szövetségesül az orosz birodalmat.

Hanem, hogy e törekvésében a francia nemzet megtagadja azon régi republikánus büszkeségét, mely valaha nem hajolt meg semmiféle trón és korona előtt; hogy frenetikus lelkesedéssel és — előttünk legalább — visszataszító hízéssel ünnepeljen mindent, a mi orosz; hogy megfedekezék mindazon érzelmekről, melyekkel előbbi nemzedékek voltak eltelve Oroszország ellen; hogy az emberi jogok, a polgári szabadság, a népfőnség proklamálóinak hazájában valóságos oroszbarát mánia kapjon lábra: ezt csakugyan nem lehetett előre látni. Erre a világ csakugyan nem lehetett elkészülve.

A legnagyobb fordulatok egyike ez, mely két nemzetnek egymáshoz való történeti viszonyában beállott, és mely elmaradhatlan következményeiben — tartunk tőle — végzetessé fog válni Európára nézve. Nem lesz tehát sem időszertlen, sem érdektelen megvilágítani, mily sokat kellett elfeledniök a francziáknak, hogy egyszerre tuláradó lelkesedéssel ünnepeljék Oroszországot és az oroszokat.

I.

Franciaország és a lengyelek.

Midőn 1867-ben II. Sándor czár, párisi tartózkodása alatt, meglátogatta az igazságügyi palotát, a *Salle des pas perdus*-ben, melynek pompás architektúrája még a 17-dik század elején élt Jacques Debrosses mestert dicséri, egy fiatal ügyvéd harsány hangja törte meg a tiszteletteljes csendet.

— *Vive la Pologne, Sire* (»Éljen Lengyelország, Főlség!«) — kiáltá a barreaunak ezen ifju tagja.

E fiatal ügyvéd, kit ez a bátor fölkiáltás egyszerre kiragadott az ismeretlenség homályából, *Floquet* volt, Franciaországnak volt miniszterelnöke és a francia kamarának jelenlegi elnöke. A hír szárnyra kapta nevét és Floquet (ki azóta, mint a francziák orosz sympáthiái, nak egyik lelkes képviselője elzarándokolt Pétervárra és Moszkvába) zajos ovációkban részesült a tettéért.

1891 augusztus havában ellenben egy szerencsétlen flótást, a miért a *Laure* képviselő, elnöklete alatt Párisban megtartott oroszbarát meetingen azt merte közbekiáltani: „*Et la Pologne*”? („*Hát Lengyelország*”? — véresre verve, félig összezuzott tagokkal dobtak ki a gyülekezetből.

Szembe állítom e két esetet, mert kirívóbban alig lehetne illusztrálni azt az óriási fordulatot, mely a francia közvéleményben Oroszországot és a lengyeleket illetőleg beállott. Közel nyolczvan évig a lengyelek nemzeti szerencsétlensége a legmélyebb benyomást gyakorolta Franciaországban. Közel nyolczvan évig a francia társadalomban hagyományos volt az orosz tyrannia elleni gyűlölet. Franciaország legjobb fiai, Lafayette, Foy tábornok, Arago, Lamartine; államférfiak, írók és költők szólaltak meg az elnyomott lengyel nemzet érdekében, dicsőítették szabadsághőseinek vitézségét, követelték a kormánytól Franciaország intervenczióját Lengyelország érdekében és állottak élén azon bizottságoknak, melyek a lengyel szabadságharczok hontalan menekültjeit segélyezték. Sőt, ha a francziáknak a lengyelek iránti rokonszenvét azon időtől fogva számítjuk, midőn *Leszcinszky* Staniszló segítségével egy kis francia csapat jelent meg a Visztula mentén 1734-ben, akkor bátran azt állíthatni, hogy a mostani fordulat majdnem másfél évszázadig főnnállott érzelmeket semmisített meg a francia nemzet körében.

Bizonyos azonban másrésről, hogy ezek a rokonszenves érzelmek sok hiu reményt keltettek föl a lengye-

lek körében és nem egyszer nyomták czéltalanul a küzdelem fegyverét e nemes szláv faj fiainak kezébe. I. Napoleon, kinek Oroszország elleni háborúi hazájuk függetlenségének visszaállításával biztatták a lengyeleket, Németország, Spanyolország és Oroszország csatamezőit lengyel vérrel áztatta. Lelkesedéssel sereglettek zászlói alá Koszcziuszko egykori tisztjei hazafias érzelmektől vezetett ifjak társaságában, midőn 1806 végén megjelent diadalmas sasaival keleti Poroszországban, hogy érzékenyen sujtsa a pultuszki és eylai véres ütközetekben az egyesült poroszokat és oroszokat. *Dombrowszky* egész hadsereget szervezett honfitársaiból, kik hősiségük által legalább azt érték el, hogy a tilsiti béke következtében Lengyelországnak azon részéből, mely az 1772-ki fölosztáskor Poroszországnak jutott, külön »varsói herczegség« lett szász főnhatóság alatt.

Ettől fogva az első császárság zászlói alatt számos lengyel harczolt a francia »gloire«-ért. A spanyolországi öldöklő hadjáratokban, hol Napoleon hatalma az első végzetes lökést kapta, a lengyel légiónak ismételve volt alkalma bebizonyítani rettenhetlen bátorságát. A lengyelek hazafias reményei még hatalmasabb tápot kaptak 1812 tavaszán, midőn Napoleon elhatározta az Oroszország elleni háborút. A császár nem kicsinyelte azon szolgálatokat, melyeket neki e hadjáratban a lengyel lelkesedés és vitézség tehettek. Mielőtt elindult volna Párisból óriási hadseregéhez — a legnagyobbhoz, melyet valaha sikra állított — *Poniatovszki* és *Sokolmiczki* tábornokokkal értekezett, a kik azt ajánlották neki, hogy törekedjék hatalmába keríteni a hajdani lengyel királyságnak orosz uralom alá jutott tartományait s ott népfölkelést előidézni. E tanácsot azonban a császár nem fogadta meg; egyrészt, mivel hadi vállalataiban nem ismerte el tényezőnek az inzurrekciót, másrészt, mivel sohasem akarta komolyan visszaállítani a lengyel királyságot. Midőn fényes kíséretétől környezve, Vlnában megjelent, a lengyelek lelkesedéssel fogadták. De hasztalan kérték a varsói konföderáció küldöttei, a kik üdvözlétére itt megjelentek, hogy mondja ki csak ezt az egyetlen szót: »*Que la Pologne existe!*«

Határozott felelet helyett a császár udvarias kitéréssel válaszolt. Ennek daczára vagy 100,000 harczost vont e hadjáratban Lengyelországból zászlói alá, a kik hiu reményért ontották vérüket, ugy az orosz, mint később a németországi csatamezőkön, a hol a nemeslelkű *Poniatovszki* herczeg halálát is lelte.

Szóval az első francia császárság a lengyelek nemzeti aspirációinak valósitása érdekében ép oly kevésbé szállt sikra, mint később a királyság, az 1848-ki köztársaság és a második császárság. Mindez azonban nem változtat semmit azon a tényen, hogy a lengyelekkel és nemzeti ügyükkel a francia közvélemény az 1830–31-ki lengyel szabadságharcz, az 1848-ki pozeni fölkelés és az 1863-ki nemzeti küzdelem idejében ép oly melegen rokonszenvezett, mint a mily fölháborodással nyilatkozott Oroszországról s a czár nevében rettenetes brutalításokat elkövetett tábornokokról.

Nevezetesen Lajos Fülöp király uralkodása alatt a »lengyel kérdés« oly gyakran került a politikai megvitatás előterébe s a kamara számos tagja s a szabadelvű sajtó által ápolt lengyel sympathiák oly gyakran lettek kifejezésre, hogy mély gyökereket vertek a párisi népben is, mely alig hogy halomra döntötte 1848 február havában a »polgár- király« trónját, már fegyveres közbelépésre akarta bírni a köztársaságot a lengyelek nemzeti törekvése érdekében.

A párisi népnek ezen állásfoglalása az elnyomott lengyelek mellett idézte elő a május 15-ki manifesztaációt s ezzel együtt a legviharosabb és legizgalmasabb jelene-

tek egyikét, mely e forradalmi korszakban a francia nemzetgyűlésben lefolyt.

Proudhon, a »socializmusnak atyja«, a ki különben ellenezte Franciaországnak sikraszállását Lengyelország visszaállítása érdekében, mivel nem alaptalan hite szerint a háború elterelte volna a figyelmet a munkásosztály által fölvetett követelésekről, lapjában, a »Représentant du Peuple«-ben a nagy tüntetés előtti napon igen figyelemreméltó cikket közölt, melyből — bár a manifesztáció végcélját helyteleníti is — igen érdekesen tűnik ki, mily erős volt a lengyelbarát áramlat akkor Párizsban. Ime néhány rész belőle:

»Éljen Olaszország! Éljen Magyarország! Éljen Lengyelország! Mindenekelőtt azonban éljen Franciaország! Ha téged, óh souverain nép, a hatalmon lévők oda akarnának is terelni a csatamezőkre, neked minden erőddel, minden erélyességgel, minden józan eszeddel a békét kellene követelned souverain akaratodnál s a közérdek követelményeinél fogva. És mégis te vagy az, a ki a háborút követeli!... De hát nem hasztalanul szegülünk-e ellene e pillanatban a néplekesezés áramlatának? *A haldokló Lengyelországnak sóhajai visszhangra találak Páris utcáin* és népünk, mely mindig kész fölajánlani karjait, munkáját és vérért a hazának vagy az emberiségnek, e nagy-lelkű nép, mely hivatalos képviselőit tizenhét évig hallotta zokogni Lengyelország sorsa fölött, ez a nép nem akarja kiérdemelni azon szemrehányásokat, melyekkel mostani kormányzói illették tizenhét évig könyörtelenül Lajos Fülöp kormányát. E nép, most hogy a lengyel kérdés újra fölszínre került, segítségére akar repülni a martyromságot szenvedő nővérnek; föl akarja éleszteni az északnak Franciaországát.«

Nos, *Proudhon* nagyon találóan mondta, hogy hiábavaló dolog lenne megkísérteni a lelkesedés hegyi zuhatagának föltartóztatását. Egetverő »*Vive la Pologne*« kiáltások mellett fenyegető tengerárként hömpölygött május 15-én a külvárosok népe a nemzetgyűlés palotájához, melyben, sajátságos véletlen következtében, ép *d' Aragon* képviselőnek a lengyel kérdésre vonatkozó interpellációja állott napirenden. Hirtelenül rettenetes zaj hangzott be az udvarról s a folyosóról az ülésterembe. Aztán folytonos: »*vive la Pologne*« kiáltások közben minden ajtón ezerfejú sokaság tödült be a terembe, hogy átadja a nemzetgyűlésnek a párisi nép kérvényét, mely haladéktalan intervencziót követelt Lengyelország érdekében.

A »martyromságot szenvedő nővérnek«, a »*France du Nord*«-nak (hej, most a francziák nem nevezik többé Lengyelországot az »Észak Franciaországának«) nem volt ugyan semmi haszna ezen forradalmi jellegű tüntetésből. A köztársasági kormány sokkal gyengébb volt, semhogy megkoczkáztatni merjen egy nagy külháborút. De azért a május 15-ki manifesztáció mindenkorra eklatáns történeti bizonyossága fog maradni azon lelkesedésnek, melylyel a francziák az orosz zsarnokság által elnyomott »lengyel testvérek« ügye iránt viseltettek.

Jól megjegyzendő, ezek az érzelmek nem szorítkoztak a »párisi népre«. Osztották azokat az egész köztársasági kormány és a nemzetgyűlés, mely utóbbi a külügyek vezetésével megbízott *Lamartine*-nak ragyogó szónoklata után egyhangúlag a következő határozati javaslatot fogadta el:

»A nemzetgyűlés fölhívja a végrehajtó bizottságot, hogy magatartásának zsinórmértéke gyanánt tekintse a nemzetgyűlés egyhangú óhajait, melyek ezen szavakba vannak foglalva: »*Testvéri frigy Németországgal, visszaállítása a független és szabad Lengyelországnak, föl-szabadítása Olaszországnak.*«

Negyvenhárom év előtt tehát ez volt a francia nemzetgyűlés és mondhatni a francziák óriási többségének egyhangú óhaja; a februári forradalom következtében köztársaságivá lett Franciaország külügyi politikájának quintessenciája. Mi történnék a mai francia köztársaságban azzal a »terque, quaterque infelix«-szel, a ki elég vakmerő volna e hajdan egyhangúlag elfogadott külügyi programnak két első pontja mellett kardoskodni?... Bezárnák-e, mint közveszélyes örültet a Bicêtre-be, avagy áldozatul esnék-e a Laure, Derouléde és társaik által oroszbarát irányban fanatizált tömeg hazafias dühének?

Még egyszer magasra csapott az elnyomott lengyelek iránti rokonszenv árja Franciaországban. Még egyszer együtt érzett a francia társadalom a függetlenségükért, szabadságukért és nemzetiségükért küzdő lengyelekkel. Még egyszer kitört a francia sajtóban a fölháborodás viharja Oroszország és kegyetlen rendszabályai ellen. 1863-ban t. i. midőn a kétségbeesés a fölkelés fegyverét nyomta az orosz járom alatt görnyedő lengyelek kezébe.

A francia közhangulatnak, ámbár a második császárság rendőrállamában csak bizonyos korlátok között nyilatkozhatott, nem csekély része volt abban, hogy III. Napoleon — a lengyeleket vérmes reményekre jogosító — akcióit indított meg, mely diplomáciai terén mozgott ugyan csak, de fegyveres intervenczióra vezetett volna, ha Anglia és Ausztria a végső konzekvenciáig oda-csatlakoznak e kérdésben Franciaországhoz. A francia kabinet föllépésének azonban csak diplomáciai jegyzékváltás lett a következménye s a jövő év eseményei, mindenekelőtt Ausztriának és Poroszországnak háborúja Dánia ellen, hamar elterelték a figyelmét a lengyel kérdéstről Franciaországban is.

A p o k o l.

— *Manuello.* —

A folyó partján álmosan hevertem,
Emlékszem, langyos őszi este volt;
A hegyekről lefüggő fellegekben
Kíváncsian bujkált a teli hold.
Az alvó földön örök béke lengett,
Magamba szívtam e halotti csendet;
A légben úszott egy-egy könnyű pára —
S szemeimet az esti szél lezárta.

Hogy miről álmodám? Hol, merre jártam?
Mily tarka álmot szőtt az esti csend? —
Voltam az égbe' s lenn az alvilágban,
Láttam bűnöst s láttam a büntelent.
De ifju szívemet hidegen hagyta
A paradicsom csendes birodalma;
S vidáman éltem a pokoli zajban,
Bizony, bizony én majdnem — ott maradtam!

Szegény pokol, sok rosszat hallok róla,
De legalább is a fele koholt!
És szörnyű nagy a bűnös ember gondolja,
Ha lelkén szárad egy parányi folt.
Legyen csak ott, tudom, nehezen vál el,
Az ördög is igen kedélyes fráter,
Szívesen néz a serleg fenekére,
Én istenem! — nincs abba semmi, végre.

És hol, az ifju soha meg nem vénül,
Hol a kaczer lány tüzes csókot ad,
Szentül hiszed sok hosszú ezredévről,
Mely bőkezűn szerelmet osztogat — :

Hogy nem volt több egy rövid pillanatnál
Amit beléle itt-ott leszakgattál;
Ezt nevezem én részegítő csóknak,
A földön így sohase csókolódnak?

Be más az élet a paradicsomba',
Mely el nem tűr vidám ábrázatot;
Mind jámbor lélek, egyik se goromba,
A földön is mindig imádkozott,
Vén asszonyok erényes férfiakkal --
És minden század, mely csak tova nyargal,
Arczomra vés száz újabb hosszú ránczot --
Köszönöm ezt a dicső társaságot!

Ugy-e mennyország, ugy-e én se kellek?
Mi nem szerettük egymást sohasem;
Bocsássatok meg, oh ti szűzi lelkek;
Szörnyű unalmas lehet odafenn.
Tilos a csók, nem illik semmi, semmi,
Nem illik egy kis vétket elkövetni;
A jámbor nép azonnal kitagadna --
Inkább kívánkozom a kárhozatba.

Szédülten hulljak le az alvilágba,
Hadd nyeljen el a nyílt örvénytorok;
Égessen el tüzes ajk csókja-lángja
És fonjanak be lágy női karok.
Örömet tűrök büntetést is -- olykor,
Ha részt vehettém a nagy jutalomból;
Ha szívem újra szerelemre lobban --
Ezerszer jobb lesz égni a pokolban!...

Makai Emil.

Maurice Olivier.

Irtta: PAUL BOURGET.

(Folytatás.)

— Egyszer már megkértem kezét, gondolá, mialatt kocsija lassan gördült a Vereckje-villa felé, s a válasz hat hónap múlva ígérte. De hat hónap alatt minden megváltozhatik, ma kegyében vagyok, kísértünk meg most. Miután jól ismerte Luciet, jól átgondolta jellemét is. »Ha most szeretője volna valaki, nőül menne hozzá.... Szeretője?... hát miért ne lehetne?« Eszébe jutott, hogy mily bizalmasak voltak egymással az utóbbi napokban. Nem támaszkodott-e kecsesen karjára, mikor a karthauziak sirboltjába vivő csigalépcsőn lementek? S nem tűzte-e föl ruhájára bájos mosolylyal azokat a virágokat, melyeket a zárda elhagyatott kis temetőjében szedett számára? A herczeg még inkább elhatározta magát, mikor ezekre gondolt. Viharos, komor délután volt. »Idegeket pusztító«, mint a francia regényekben, mondá magában a herczeg. »Ha egyedül van, meg fogjuk kísértetni.«

Mme de Nançay egyedül volt, mikor Vitall belépett a villa kis szalonjába. Egy kis asztalnál ült, levelet irt, s vonásai a rendesnél még finomabbaknak látszottak a kecses nyakát körítő bodrok közt. Fekete csipke-ruhát viselt, karján narancssárga csokrokkal. Szemeiben és mosolyában némi bágyadság látszott.

— Mily jól tette, hogy ma eljött; mondá kezét nyujtva a fiatal embernek, ma ugyanis rossz órámban vagyok.

— Én nem különben, mondá a fiatal ember, helyet foglalva mellette az alacsony divánon, melyen Lucie ült, s kezét csókolt neki. De sajna, az a különbség kettőnk közt, hogy az ön oka képzeleti, az enyim azonban valóságos.

— Ugyan van-e ember, aki megérti a másíknak szenvedéseit? kérdezte Lucie élénken.

— Azt hiszem, hogy én nagyon jól értem önt, mondá a herczeg. Ön azért szenved, mert a természet igazságával ellenkező életet kell élnie.... Nézzen az égre -- s a mély azurra mutatott, mely áttört a hosszú függöny finom csipkéin -- nézze e virágokat.... s megérintette a tea-rózsát, mely egy velencei vázában haladokolva teleárasztá illatával a kis termet -- nézze minde dolgokat maga körül, e boldog tavasz derujében. Ah madame, mind szerelemről beszél önnek, szive is.... Azt mondja neki hogy hallgasson, s elnyomni igyekszik dobogását. Ez az egész titka szomorú órájának.

— A szerelem.... mondá Lucie tompa hangon.... mindig a szerelem. Önök szerint ebben áll a nőnek egész existenciája.

— Sajnálom önt, mondá Vitall komolyan. Az ellentét e hang és rendes modora közt nagyobb értéket kölcsönöztek szavainak, mi különben jól állt szépségéhez. Halavány homlokával, ragyogó szemeivel, fehér fogu szép szájával nevetségessé válás félelme nélkül mondhatta ki e regényes frázist, mely oly nagy hatást gyakorol az asszonyokra még akkor is, mikor el vannak telve üzleti arczokkal.

— Igen, sajnálom önt, s daczára marczangoló buskomorságomnak, melyet vigságom alá tudok rejteni, mennyire jobb sorsnak tartom a magamét! Én is szenvedek, de legalább élek.... Ugy szeretem önt.... folytatá megfogva Lucie kezét.

Lucie felé fordult, meghatva hangjának zengzetességétől, s tekintete lágy és odaadó lett, mikor e fiatal emberével találkozott. Ez csak ezt a percet várta a cselekvésre. Bármily gyöngéden mondá is ki e frázist, bármennyire átengedé is magát a fölindulásnak, a czélt mégsem téveszté szem elől. Szabadon levő karját Lucie dereka köré fonva, oly gyöngéden szoritá magához, hogy nem ellenkezett. Csak mikor másodszer is arczán érezte ez ember lehelletét, s mikor Vitall azt mondá: »ah Lucie, szeressen«, akkor pattant föl helyéről s tolá el Vitallt. A herczeg nem bocsátotta el, szintén fölkel, s még szorosabb öleléssel vonta magával a divánhoz. Lucie védekezett. A herczeg e küzdelemben elvesztvén hidegvérét, megragadá Lucie kezeit, s durva mozdulattal a divánra dobta. Lucie fölkiáltott, s a harag, mely szép arczán visszatükröződött, világosan láttatá, hogy védekezése nem volt tettetett.

— Ezt nem érdemeltem, nem érdemeltem....

S végső erőmegfeszítéssel kiszabadítván magát, a terem másik végébe futott. De ott, anélkül hogy védelemre gondolt volna, szinte kimerülvén az erőfeszítésben, zokogásban tört ki.

— Ugy viselte magát, mint egy örült; mondá. Ne beszéljen többé szerelemről soha, soha....

— Ez is elvesztett játszma, mondá magában a herczeg, azután így folytatá fonszóval:

— Ah asszonyom, hogy nyerhetek bocsánatot magamviselateért? (Ha még egy lépést teszek, csönget és én veszve vagyok.)

— Sohasem fogom önnek megbocsátani, mondá Lucie.

Lucie haragja annyival kitörőbb volt, mert valóban fölindult a herczeg behizelgő szavain. De eltekintve szeszélyeitől, nagyon becsületes, nagyon tiszta asszony volt, s mint azok az asszonyok, kiknek házassága szerencsétlen, ő is borzadt a brutalitástól, s iszonyattal nézte, mily deliriumnak lett zsákmányává Vitall, ki egy csapással szétfoszlatta azt a dicskört, mely őt sir Arthur elutazása óta körülvette. Csengetyühang szakítá félbe a kegyetlen hallgatásnak e perczeit. Lucie oly tekintettel nézett a

herczegre, mintha csak ezt akarná mondani: »látja, hogy mily meglepetésnek teszi ki magát?« Ardenza grófné érkezett, egészen elbágyadva a melegtől. Rögtön elkezdé kedves csacsogását: »Cencio azt mondta... Cencio megmutatta nekem... Cencio ezt, Cencio azt.« — Cicisbeoja és a fia volt minden gondolata, s Cencio csakugyan faktotuma volt. Van az olasz szerelmi viszonyokban valami polgári, valami házias vonás, amelyet mi az Alpokon innen nem ismerünk. S Luciet ez meghatotta, távolról sem boszankodván e bizalmas részletek hallásán.

— Cencio szereti őt, gondolá magában. Nem veheti el, de úgy bánik vele, mintha felesége volna. Vitall nőül vehetne, s úgy bánik velem, mint valami leánnyal.

Borzadálya még inkább nőtt másnap, mikor Bonnivettől megtudta, hogy Vitall mennyit vesztett a kártyán.

— Ah, akkor nem szenvedély volt, hanem számítás. S én szakítottam sir Arthurral ezért a nyomorultért.

VIII.

— Mi a véleményed Bonnivet marquisról? kérdező pár hét mulva Lucie de Nançay cousinját, Maurice Oliviert. Julius elején egy azurkék és égető napon a villa kertjében sétáltak együtt. Sir Arthur Strabaneról semmi hír. Vitall elhagyta Flórenczet csalódása után nyomban, s követi nagybátyját az örökségben, a manduriai kastélyban, nem messze Luccától. Bonnivet, aki mindennapos lett a háznál, nem titkolta többé vágyát. Lucie kérdésére Maurice szívét egyszerre gyöttrő aggodalom szorította el. Az olyan titkolt és hallgatag szenvedélyek, amelyet ő érzett cousineja iránt, rendkívül élesen szoktak látni. Elmélkedő magányuk tele van reflexioval, miket a szeretett lényre vonatkozó legcsekélyebb esemény kelt. De e reflexiók észszé szűrődnek, s oly éles tüneményekben nyilvánulnak, mint a kettősen látóké. Azt mondják, hogy aki szeret, külön érzékkel rendelkezik a szeretett lény életének megfigyelésére és megfejtésére. Maurice nagyon ritkán volt jelen Mme de Nançay fogadásain s gondolatban mégis látta azokat az apró körülményeket, eseményeket, melyek lassanként eltávolították sir Arthur Strabanetól s Vitall herczeg felé vonzották. Most pedig minden jeltől azt következtette, hogy a marquis halad mindjobban előre Lucie rokonszenvében. Ez az ügyes ember annyira elbódította a fiatal nőt finom előzékenységével, oly kedvesen tudott panaszkodni az angol erőszakoskodásáról és a nápolyi perfídiájáról, annyira megtudta őt győzni mély tiszteletéről, melyet szenvedő lelkében érzett iránta, hogy Lucie a vele való házasság lehetőségéről kezdett gondolkodni, s szerinte az lett volna a legjobb megoldása annak a helyzetnek, mely egy sem tarthatott már soká. A herczeg merész kísérlete föltüntette előtte a meggondolatlan bizalmaskodás veszélyeit, s örökre kigyógyította abból az ártatlan kaczerkodásból, mely felé egy vonzotta őt szeszélye, a félig fiatal leány nyá lett fiatal özvegyet.

— Igaz, mondá magában, hogy Bonnivet már nem harmincz éves, nem is negyven, nem is negyvenöt, de kedves ember. Magasabb szempontból veszi az életet, s derék férfi. Kissé úgy fog szeretni, mintha atyám lenne, de legalább brutalitás nélkül, melyet annyira gyűlölök. Talán nem leszek boldog, de meglegedett leszek... Az olyan szerelem, mint a könyvekben van írva, ugyis csak álom. Az embernek gyakorlatinak és okosnak kell lenni.

E gondolatok behatása alatt boldogan engedte át magát a marquisval való bizalmaskodásnak. Bár egyikük sem szólt egy határozott szót sem, mindaketten nagyon jól érezték, hogy mily cél felé haladnak s Bonnivet e finom és még fiatal nő közelében annyira ellágyult,

amennyire csak az ő don-juani és nem igen kényes kiszáradt természete képessé tette. Azon kapta magát rajta, hogy mennyire meghatja őt az élte alkonyán kilátásban levő boldogság. Lucie oly tiszta volt, mint a milyen gazdag és csinos.

— Ez hozzám méltó befejezés lenne; mondá magában.

Maurice nem értette ugyan át egészen e jellem mélységét, de Luciehez való viszonyának minősége nem kerülte el figyelmét, annál jobban gyöttrődött tehát, mikor Lucie ismételten kérdezé tőle:

— Igen, mit tartasz a marquisról; úgy látszik, mintha nem szívelné.

— Ki mondta ezt neked? kérdező a fiatal ember elpirulva. Hozzá volt szokva a néma szenvedély kábultságához és gyötrelmeihez, s most mártir-gyötrelmeket állt ki csak annak gondolatára is, hogy érzelmeit elárlhatja. Mert nem vallja-e be érzelmeit az által, ha bevallja a marquis iránt érzett ellenszenvét?

— Nem ismerem annyira Bonnivet urat, mondá, hogy itéletet mondhatnék felőle, de úgy látszik, hogy nagyon kedves, nagyon udvarias ember.

Lucie szép arca földerült, mint akkor szokott, ha öröm éri. Megfogta kezét és megsimogatta azzal a gyermekes keccsel, melylyél idősebb nővéri szerepét szeretete mutatni unokaöccsre iránt.

— Mily örömet okozasz vele, mondá, úgy félttem!... Hát akkor — folytatá elpirulva, nem leszel nagyon szerencsétlen, ha cousinod lesz?

Maurice ránézett, s kék szeméből kiolvasta, hogy mily fontos ez a kérdés. Napok óta készült erre a végzetes perczre, amikor Lucie azt mondja neki: férjhez megyek. De volt ez előkészülésben valami hasonlatos ahhoz, mikor a rokonok várják a nagybeteg halálát. Maurice úgy érezte roppant fájdalmában, hogy össze kell roskadnia. De csak ennyit mondott:

— Hát a mi édes életünknek vége?

— Nem vége, nem, soha; mondá Lucie, velünk fogsz lakni ezután is, mint eddig. Ó, kedves öcsém, mondá, s azután magához vonva, homlokon csókolá, — hogy hiheted azt, hogy elhagylak?... Ha férjhez megyek, az lesz házassági szerződésémenek első pontja, hogy magamnál tartom az én kedves Maurice-omat.

— Ezt csak te mondod, válaszolt a fiatal ember, de férjed mást fog mondani.

— Te bohó, hisz azért választom a marquist. Ha tudnád, hogy mily dicsérettel beszél rólad!

Bonnivetnek ez a rokonszenve mindennél jobban sértette a fiatal ember szívét. Elfordult, hogy elrejtse arczzsine változását, s két rózsát szakított, melyet oda nyujtott Lucienak, anélkül, hogy ránézett volna. Ez rögtön észrevette szegény cousinjának zavarát, de hogy tulajdonithatta volna az igazi oknak! Hogy juthatott volna eszébe, hogy ez a fiatal ember, aki tegnap még gyermek volt, aki vele együtt növekedett, oly mélységes szerelemmel szereti? Szinte beteges érzékenységű szívének tulajdonította az egészszet. Ugy gondolkozott, hogy annak a viszonynak, mely most Mme Olivier, fia és ő közte van, új háztartás behozatala által véget kell érnie, s azt hitte, hogy Maurice e kikerülhetetlen változás gondolata gyöttri.

— Hát akkor légy okos, mondá, újra megölelve őt, légy okos. S azután — tevé hozzá mosolyogva — nem történt még semmi.

— Nem történt még semmi, de ne is történjék, mondá Maurice magára maradva e beszélgetés után. Gépiesen tért vissza a villába, mikor azt jelentették Lucienak, hogy látogató érkezett. Maurice erre eltávozott, ki a mezőkre.

— Igen, ez nem fog megtörténni, de hogyan akadályozzam meg? Megmondhatnám neki, hogy szeretem? Kinevet, nem fogja hinni.... Ha hinné, még rosszabb lenne. Nem szeret... ha legalább hozzá méltóhoz menne nőül, de ahhoz a gonosz Bonnivethez!...

Az ellenszenvnek ezer oka, ezer körülmény járult közre abban, hogy elviselhetlenné tegye előtte azt a gondolatot, hogy az ő ellensége vegye el az ő cousine-ját. De hogyan akadályozza meg?

E gondolatokkal tépelődve bolyongott egész délután a Fiesole felé vivő utakon. Leült az olajfák alá, melyek ezüstös zöldje csillogott a napfényben. Keresztül-kasul járta a ciprus-fasorokat, melyek sötét lombozata annyira megegyezett gondolataival. Könyrohamaira a legbolondabb gondolatok következtek. Végre megmaradt egy tervnél, melynek esztelensége legalább azzal az előnnyel bírt, hogy nem volt kivihetetlen.

— A marquis, mondá magában, mindenekeelőtt gentleman. Ha nyilvánosan, sulyosan megsértem, meg kell verekednie velem. Ha megsebesít, vagy ha én megsebesítem, a házasságból alig lesz valami, mert Lucie nagyon szeret, őt pedig nem szereti annyira, hogy teljesen föláldozzon engem érte.... Hogy sulyosan megsértsem? De akkor szükséges, hogy ellenszenvemnek igazi okát ne találják ki, legalább Lucie ne.... Bonnivetnek olyan szemtelen arczkifejezése van, legalább velem szemben.... ez lesz az ürügy.

De ez a gondolat megrémíté, mint a magukba vonulókat és azokat a szerelmeseket szokta, kiknél az érzékenykedés hagyományos betegsége egészen elfojtja az erélyt. Ez volt az oka, hogy Lucie szegény cousinja, ki azzal a határozott szándékkal fordult vissza Flórencz felé, hogy ellenségével találkozik, az estét e kétkedéssel fejezte be:

— Majd meglássuk, majd a körülményektől fog függni.

Először is egyenesen a klubba ment. Szivdobogva nyitott be a játékszobába nyíló ajtón. Éppen Bonnivet hangját hallotta: »király...« A marquis écartét játszott egy másik francziával, rajtuk kívül még öten voltak a teremben, csevegtek, figyelemmel kísérték a játékot, vagy az ujságokat forgatták.

— Jó reggelt Maurice, mondá a marquis barátságos mosolylyal, mikor a fiatal embert belépni látta. Ez a lehető leghidegebben fogadta, s egy ujságot kezdett olvasni, hogy mérsékelje magát, de míg a sorokba mélyedt, lázas hévvel gondolkozott terve kivitelén.

Arczul ütni mindenki szeme láttára nem akarom, különben bezárnak, mint valami bolondot, s nem fog velem megverekezni.

S hátulról szemlélte ellensége szépen fésült fejét, fehér gallérját, vállainak meglehetősen szép vonalait. A marquis egy kézmozdulata, melyen nagy smaragdgyűrű villogott arany kigyó-gyűrűben, már-már kísértetbe hozta. Bonnivet játék közben szivarozott, le-letéve néha-néha egy ércz hamutartóba maga mellé, míg osztott. Maurice fölkel, odament az asztalhoz, s az ujságtartóval lelökte a szivart a földre. Azután megfordult s szó nélkül szemébe nézett a marquisnak. Bonnivet, aki szórakozottságnak gondolta, új szivart vett elő, rágyújtott s folytatta a játékot. Mikor a második szivart is letette, Maurice újra lelökte. Bonnivet nem tudta elpalástolni boszuságát.

— Ügyetlen, morgá fogai közt, azután fenszóval folytatá: Azt hinné az ember, Maurice, hogy kész-akarva teszi.

— Marquis ur, mondá Maurice remegő hangon, megtiltom önnek, érte, megtiltom, hogy így beszéljen hozzám.

Az a hang, melylyel e szavakat Maurice kiejtette, annyira elütött a tőle éddig megszokott modortól, s másfelől Bonnivet-t annyira kényesnek ismerték becsület dolgában, hogy a jelenlevők feszült kíváncsisággal lesték a feleletet s az ügy eldőltét. Bonnivet maga is annyira meg volt lepelve, hogy egy perczig nem tudott szóhoz jutni. Hirtelen, napnál fényesebben, megvillant benne a való: Maurice szereti unokanővérét, s ki akar vele kötni, hogy a házasságot megakadályozza.

— Lássuk, mit akar, mondá magában. Én már tanujelét adtam bátorságomnak nem egyszer, legyünk türelmesek.

Rendkívül szeliden felelt, akár egy elnéző tanító tanítványához:

— Nincs magánál Maurice, vagy talán rosszul hallotta.

— Nagyon jól hallottam, nagyon is jól magamnál vagyok. Ismétlem, az ön hangja nem tetszik nekem, még pedig nem ma óta. Látom, hogy meg kezd változni.... Nagyon szép.... Az ember minden korban tanul....

— Uraim, mondá a marquis haraggal eltelve, látván, hogy a fiatal ember a végletekig viszi a dolgot.... bocsánatot kérek ezért a sajnálatos eseményért. — Egy óra mulva, uram, két barátom szerencsés lesz megkérdezni önt, hogy mily hangot óhajt tőlem.

— S nekem szerencsém lesz szintén két segédet kijelölni, mondá Maurice. S magát meghajtva, visszavonult.

— Rajtam az osztás, mondá a marquis partneréhez, miközben egy harmadik szivarra gyújtott. Akarja-e, hogy befejezzük a játékot?

Keverés közben így gondolkodott: »Bolond sors! Ez a fiatal örült nem akar belenyugodni. Meg kell verekednem. Nem szomorú dolog, mert a cousin ur pár csöpp vérrel ki lesz egyenlítő. Még azon nyomban ki fogunk békülni. Kijelentem Lucienek, hogy csak miatta kimélttem. De a kard járása néha oly szeszélyes! Ezt az oktondiságot előre láthattam volna. Ez a kamasz majd elnyelte szemeivel.... de az embernek nem lehet gondja mindenre.... mindegy.... sikerülni fog.«

S a játszma végeztével félrevonult két emberrel, kik a jelenetnek tanúi voltak. »Kard, kötések, első vérre, holnap«. Ezekkel a szavakkal adta tudtul szándékát, az esetben, ha minden békítő kísérlet dugába dőlne, s mindig vissza-visszatért agyába az a gondolat: »Bolond sors!«

IX.

Ez a jelenet szerdán történt, s csütörtök este két nő járkált föl-alá fél-örülten a Vereckjev-villában. Az egyik Mme Olivier volt, a másik Lucie. A marquis jogosan félt a kard szeszélyes járásától. E szerencsétlen párbajban Maurice, ki jó vivó volt, bár nem gyakorolta soha, Bonnivet-t erélyes védelemre és támadásra kényszerítette. A fiatal ember sulyosan megsebesült. Az anya, fájdalomában örülten, nem tudott eleget tenni az orvos rendeléseinek, a ki kijelentette, hogy Maurice állapotáról még nem nyilatkozhatik. Éppen abban a pillanatban lett rosszul, mikor fiához kellett volna mennie, hogy ápolja. »Majd én megyek«, mondá Lucie. Mikor belépett, az álm lezárta a fiatal ember szemét. Hosszasan nézte vervesztéstől sápadt arcát. »Miért vivott?« kérdezte önmagától a fiatal asszony. Bonnivetől elburkoltan értesülve, hiába kérte Mauricet, hogy engedje rendezni az ügyet, s nem volt ereje szemébe nézni az igazságnak. Mikor körülnézett a szobában, a terem falai megfelelték kérdésére. Mit talált a fényképekkel telt falakon? A vele tett

utazások emlékeit. Az asztalon és az ablakon oly fotográfiák álltak, melyeket ő adott neki, életének különböző szakáiban: kis leány korából, kibontott hajjal arczélben, fiatal leány-, fiatal asszony korából, végre egy Flórenczben kapott arczkép. Az asztalon lévő tárgyak közül egyetlenegy sem volt idegen emlékezetének. Leült az asztalhoz, s szórakozottan fölnyitott egy szekrényt. A legelső tárgy, ami szemébe tűnt, egy zárt levél volt, az ő nevére czimezve. Dobogó, szinte megrémült szívvvel törte föl a pecsétet, a vadászó Dianát ábrázolta kőbe metszve, melyet ő választott Maurice számára, s olvasni kezdé:

»Szerda reggeli egy órákor.

»Ha szemeid valaha e sorokra esnek, Lucie, ha e szép szemeket, melyeket annyira szerettem, soha, de soha nem látom többé, s nem haragudhatsz rám azért, amit először és utoljára hozzád irtam, akkor szabad lesz nyilatkoznom előtted. Ó *sweet, lady of my heart* — lásd, nem tudom a mi nyelvünkön ejteni ki azt a szót, melylyel gondolataimban felruháztalak, — irok, mert halva leszek, mielőtt szám csak egy szóra is nyílnék. De ha e levél olvasásakor már halott leszek, halott a te szolgálatodban, mint ahogy a régi lovagok meghaltak hölgyükért, akkor gondoldj kissé másképp rám, mint beteg gyermekre szokás, s ez a gondolat szinte megédesíti holnapi kilátásomat.

»Látod, láz nélkül, nyugodtan irok neked, hogy fölföldjem előtted életem titkát; az évek hosszú során érzett gyötrelomból semmit, de semmit sem fejezhetek most ki. Egyetlen mondasban vagy szívembe vésvé, amit azért mondok most ki, mert már a múlté, mert sohasem mertem volna kimondani a jelenben: szerettelek Lucie, annyi idő óta! — Emlékszel házasságodra? Komolyan, büszkén haladtál végig a templomon. Az orgona nászindulót harsogott. Nem kereste tekinteted a fiatal embert, ki nem akart résztvenni a menetben, mert tudta, hogy úgy is zokogás fogná el; ezek a könyvek ott folytak el a templom homályában, távol közönyös tekintetektől. — Igen, akkor ép úgy szerettelek, mint ma, imádással, kétségbeesve. Azért kinlódtam — érts meg kedves lélek — hogy te is szeretted, oly szeretettel, mely nem változhatott meg soha. Mikor szeliden rám mosolyogtál, mikor végigsimitottad kezédel hajamat, mikor szobámba jöttél, mikor mindenhová elvittél magaddal kocsidban, gyönyörrel telt fájdalommal éreztem, hogy gyöngédséged a nővér gyöngédsége. De én nem testvéri szeretettel szerettelek. S mennyire szerettelek! Mindennek daczára, mily boldogan éltem mellett özvegységed óta, — igen, mindennek daczára — mert ha engem nem szeretted, akkor senkit sem szeretted. Igaz, kinzott a féltékenység, de végre is szabadnak tudtalak. — Azért tettem azt, amit tettem, mert nem bírom elviselni azt a gondolatot, hogy megszünjél az lenni.

»Összegezmem kell gondolataimat... Igen, a minap köztünk folyt beszélgetés után határoztam el magamat. Gyakran mondják, Lucie, hogy a szerelem százszemű; abban az emberben, akivel holnap fogok verekedni, az első naptól kezdve fölismertem a vetélytársak legveszélyesebbjét. Óráról-órára követtem abbéli tervét, hogy hozzád férközhessék, s ügyes taktikáját, melylyel egymásután eltávolította azokat, kik utjában lehetek, s ezt nem szerelme, hanem ambíciója sugallta! Ha máshoz mentél volna nőül, ez is elviselhetetlen fájdalom lett volna; de olyan emberhez, aki csak vagyonodra áhítozik! S hozzá mentél volna nőül, hozzá mennél, ha nem cselekedtem volna. Valami megmásíthatlan dolgot kellett közétek állítani. A leggyorsabb eszközhöz folyamodtam. Néhány óra még, s az én cousineom, aki engem

szeret, nem kelhet egybe azzal a férfival, akit én megfogok sebesíteni, vagy aki engem sebesít meg, — talán megöl. Ha tudnád, mily végtelen örömet érzek, hogy koczkára dobhatom életemet érted, hogy ne légy zsákmánya annak, aki egész vagyonodat meg akarja kaparítani! Mindig gunyolódtál regényes jellemem fölött; s igaz, hogy épen nem hasonlítottam másokhoz. Az én egész létem teljesen attól függött, hogy rólad álmodozzam, melletted legyek, hogy szeresselek agóniáimban s extázisaimban, amikről még csak sejtelled sem volt. — De legalább, ha meghalok, titkomat nem viszem a sirba. Ó, ha talán magadra maradsz, irántad való érzelmeim nyilvánulása meg fog indítani annyira, hogy sohase engeded magad megvesztegettetni a szív e képmutatásai által, melyeknek semmi közük a szerelemhez. Én, a te szegény Hamleted, mint tréfából neveztél, érted küzdöttem, Ophéliámért. — S ha visszatérek, talán lesz bátorságom egészen fölfedni előtted szívemet s akkor nem fogsz nevetni a gyermekem, aki bebizonyította, hogy férfi, hogy meg tud halni a te szép szemeidért. — Mily szépek voltak, mennyire imádtam őket!»

*

Lucie de Nançay újra meg újra átolvasta ezt a különös levelet, melynek naivságán nem tudott nevetni azon veszedelmes párbaj után, mely követte, s hátradólt szölyéjében. Mint mikor villám világítja be a látóhatárt, úgy tűnt föl egész közös életük e bizalmaskodás fényénél, mely olyan volt, mint a sirból jövő vallomás. Most fogta csak föl, hogy ez a halálíg odaadó, kegyeletig tiszteletteljes, a hallgatásig tapintatos szerelem ott élt körülötte, s ő nem tudott róla semmit. Fölvette a levelet s könyvekben kitörve, csókjaival halmozá el. Azután a még mindig alvó fiatal ember felé fordult, hosszasan szemlélte, s oly gyöngén simította el haját, hogy még akkor sem érezte volna, ha fölébred. Azután ismét az asztalhoz ment, s a magával hozott levéltartóból egy másodikat vett elő, melyen a Bonnivet címere látszott. Aznap küldte a marquis, s azt írta benne, hogy viszontlátni szeretné, élő szóval akarná elmondani, hogy mily aggodalomban van. A levelet gyertyához tartotta s elégette, azután visszatért a sebesült ágyához. »Nagyon fiatal... Előbb öregszem én meg... és mégis...« Ujra könyvek toluultak szemébe, kezét szívére szorítá, mintha vissza akarná tartani dobogását, s halkán mondá: »Ó, én istenem! ne engedd meghalni... Érzem, hogy szeretem!«

Fordította: Y.

Csókok a levélben.

Okulárés öreg asszony
Levelébe írta,
Hogy neked egy csókot küldjek
Levelembe írva.

Tudná csak meg, a mi történt,
Lenne mit sirasson,
Soh' se csókolna meg téged
Ez az öreg asszony.

Thury Zoltán.

*

Addig marad az ember fiatal, míg elhagyatott és boldogtalan. Az örök vágy örök ifjúságot jelent.

*

A meddig a nő azt mondja: »Szerettem« — még mindig szeret. Amint megszünt szeretni, elfogadja, hogy szeretett.

Hammerling.

Krónika II.

— október 3-án.

Őszi nóta.

Hiába gunyolják a szegény poétákat, a kik újra meg újra fölfedezik, hogy a lombhervasztó ős és az enyészet között feltűnő hasonlatosság van. Amint lábai alatt megzörren az erdő mind sűrűsödő avarja, meg van billentve a húr, amelyen az őszi dalokat szokták kiverni. Ezek az új dalok, melyek mindig a régié maradnak, nevetségesek, üresek, unalmasak, de az a sajtáságos kétes érzés, mely kezébe szorítja a szegény poétának a tollat, egyike a legszebbeknek, a legintenzívebbeknek, melyek emberi lelket megindítanak.

Hiábavaló a gúny, de meg igazságtalan is. Az ős-szel az emberek sokasága mostohán bánik. Hallani nem akarnak róla, de a szemébe sem tekint senki. — A tavaszi nótákat, ha csak valamiképen össze csengenek a rímek, mindenki eltűri, pedig az is tudvalevő dolog, hogy a tavasz meg a szerelem együvé váló. De a tavasz megvesztegeti az embereket. A mikor beköszönt, a legprózaibb ember is észreveszi. Ha egyében nem, akkor a faszükséglet apadásán. A poétikusabb emberek már bizonyos optimizmussal cserélik föl a nehéz téli bundát a könnyű felöltővel. S valóságosan örvendetes látvány a falakon vigan tovatánczoló napsugár, a járdára éles körvonalakkal lerajzolódó árnyékok, melyek karcsu, egyenes alakokról vetődnek le. És derűs, virágos perspektívát nyit egy hosszú nyárra, mely elszólít bennünket a dohos irodáktól, a bálteremtől, színháztól, politikától és literatúrától. Bizonyos türelmes jókedvvel olvassuk a felburjánzó tavaszi verseket, lévén azok az utolsó versek, melyeket ebben a saisonban egyáltalán olvasunk.

Milyen mogorva ezzel szemben az ős! Az egy unalmas moralista, az ő unalmas Memento mori-jával. Véget vet a nyaralásnak és téli életre kényszerít bennünket a tél mulatságai nélkül. Náthát okoz, rossz kedvet szül. Hideg, nedves, beteges. Aztán nincs határozott karaktere. Az egyik fele elkorcsosult nyár, a másik fele rosszul sikerült tél. Nem tudni, mikor van vége és nem tudni különösen, mikor kezdődik. Késő szeptemberig járnak a leányok világos nyári ruhákban, szalmakalappal, a férfiak pedig sárga-czipőben, színes kalapokkal, mivel mindegyik a többit lesi: vajjon viselnek-e már felsőkabátot és czilindert? — Végre is a varróleányok meg a munkaszünetes irnokok, a kik nem győzik bevárni az általános toaletteváltozást, nyitják meg a saisont és követik őket a bárók meg a grófkisasszonyok.

Nem ismerik az emberek az őszt. A férj csak arról ismer rá, hogy a szolgálja már délután félhatkor gyujtja meg a dolgozólámpát, a feleség meg arról, hogy baraczkot meg paradicsomot kell befőzni. Hogy a kapu alatt kihalt a fecskéfészek, hogy odafönt a levegőben szervezkednek a csapatok hosszú, veszedelmes vándorútra, hogy a virágágyak kopárak, az erdei fákon teljesen kifejlődött az új évvgyűrű s lassan, sárgultan peregnek le a levelek: azt csak azokból az unalmas, rossz őszi poémákból tudják. S mivel ezek a poémák olyan elcsépeelt dolgokról beszélnek, nem is hisznek nekik.

Lapozzák olvasatlanul át ezeket a hasábokat, de ezt a régi melódiát el kell zengenem. Ott jártam az erdőben és felföldöztem, hogy ős van. A sárga, az örökkévaló ős meg a halálra emlékeztet. Ott hagyták önök az erdőt, mihelyt a vasuti saisonjegyek érvényesége lejárt, ott hagyták a nyílt, szabad természetet, mihelyest az első hideg eső lepergett a nádas házfödelekre. Hazajöttek és a befőttes-üvegekben látták viszont a gyümölcsöt, melynek súlya alatt a fák ágai hajladoz-

tak és meg kellett azokat támasztani, hogy le ne törjenek. Én istenem, ott jártam az önök nyárilakásuk kertjében és láttam azt a fát gyümölcsstelenül, meztelenül, mint a kifosztott utast s szívembe vágott az az irónia, hogy a gazdájuk még ott hagyta alattuk a támasztó karókat.

Nincs önökben háladatosság. Ott maradnak, mint a hernyók, míg egy zöld levél van a fán, aztán elhagyják. Nincs önökben érdeklődés isten csodái iránt. Életüknek harmadrészét a szabadban töltik, erdők árnyékában és meghalnak a nélkül, hogy látták volna: milyen az erdő őszzel? — Átérezték az élet összes érzéseit a fogzástól a csúzig, a szerető csókjától az unoka csókjáig, az örömet, a bánatot, melyet emberek okoznak s amit a sors önökre mér. Az élet és a színpad összes valódi és hazug érzelmei mind eltöltötték már a szíveiket, csak azt az egyet nem tudják: milyen az, ha az ember ok nélkül szomorú. . .

Abban a sárguló erdőben honol ez az érzemény. Nevezzék melancholiának, nevezzék hipochondriának, de ez a legmélysebbebb érzés és megneemesíti a lelket, melyen áltáljár. Soha csicsérgő madársereg nem mond a szívnek annyit, mint ez a szomorú némaság. És a legbujább tájrészlet nem ragadja úgy meg az embert, mint mikor lombtalan, didergő ágak között akadály nélkül átsüthet a nap és a földön elterülve, legyőzötten, élettelenül találja a sűrű lombot, melyen sugaraí eddig megtörték. A ki soha életében nem filozofált, itt aforizmákban gondolkodik. A mulandóság rá van írva az avar minden levelére és a pesszimista erdőben az ember is pesszimistává lesz.

Lépteim alatt suhog az avar, mint a selyem ruha. Itt taposom a holt, sárga leveleket, melyek hűvös árnyékok nyujtottak, míg fönt a fejem fölött lebegtek. Az embereket mindig így tesznek. De az erdő némaságából nem olvasok ki semmiféle vádat. Souverain türelmetességgel viseli szerencsétlenségét s ha újra itt lesz az ideje, ismét árnyékot borít majd a körötte bolygó hálátlan emberekre. Mert végtelenül nemes, fönséges az ilyen kihalt erdő és elhalása olyan szép, annyi szín és annyi árnyalat van benne, akár a legpompásabb déli vegetációban. Csak a nyugtalanság, a szenvedély hiányzik belőle. Mintha leszámolt volna a földi étellel, mintha tisztában volna a lét rejtélyével, pusztá ágait nyugodtan mereszti a levegőbe s méltósággal viseli balsorsát szemben a hivalgó fenyő-erdővel, mely lelketlenül, mint a jóllakott ember az inségesek között, őrszi meg unalmasan örökös zöld túlombját az általános pusztulás közepette.

Türelmesen szenvedő ős — a milyen banálisnak tartanak, oly nagy vagy. Új vagy, mint minden a földön, a mit mellőznek, bár századokon keresztül folyton ismétlődjék. Nem keres föl senki magányodban, csak néhány kóborló festő, akik el-el akarják lesni a te halotti pompádat, és én, a ki át akarom érezni a pusztulás gyönyörét. Még melegen süt le a nap, de belül fázom. Ez a hidegség megborzongatja a lelkemet és fölkarvarja bennem a könnyelműen elaltatott kétséget. Beleszülettem egy idegen világba, akaratomon kívül, s ki fogok mulni belőle, miután megismertem, akaratomnak ellenére. Kegyetlen vaskényszerűség uralkodik fölöttem és az egész világ fölött s nincs bennem annyi méltóság, hogy le tudjak mondani magamról, mint ez az erdő, méltóságosan, de villámlás és mennydörgés nélkül.

Egy régi nóta zümmög a fejemben. Hangtalan ritmusai gyakran járták át a lelkemet, ismerem, mióta élek. És ismeri minden ember, a ki nek valaha fájt valamije. Egy őszi nóta ez, mely megfogamzott az első emberpárban a szerelmi dallal együtt. Beszélünk róla, mint valami régi, ismeretes, köztudomásu dologról. És mégis ha rá gondolkodok, annyira megfoghatatlan, annyira új előttem ez a

dal, hogy megdobban tőle a szívem s szeretném kikiáltani, elmondani minden embernek, hadd tudja ő is: min-dennek vége van, én is meg fogok halni.

Hiába pusztult el egymásután annyi generáció, hiába látom ősz hajakkal a sir felé vánszorogni azokat, a kik térdeiken ringattak, az én elmulásom új valami, a legnagyobb kegyetlenség, melyet a kegyetlen természet rendje valaha elkövetett s ez az én hallatlan, rendkívüli sorsom megérdemli, hogy rithmusba, rímekbe foglaljam azt a régi, régi nótát, melyet én fődöztem föl: Sárgul az erdő, az én világomnak is vége lesz!

Kóbor Tamás.

Gereuthi Hirsch báróné.

(Czimképünkhez.)

Az újságok évtizedek óta hirdetik Hirsch bárónak, a nagy philantropnak dicsőségét, aki mesés kincseit halommal szórja szét minden ország szegényei, ügyefogyottjai közt, nem kérve, hogy milyen nyelven és melyik istenhez küldik fohászaikat, — a ki Délen és Északon iskolákat alapít, menedékházakat állít az árvagyermekeknek és hajléktalan aggoknak, a ki Argentiniában ezer és ezer sorsüldözött hazátlannak tűzhelyet teremt és a kire a szélrózsa minden pontja felől, mintegy láthatatlan meg-váltó felé tekintenek véginségükben az életharcz rokkantjai . . .

Az érdekes vonásu hölgy azzal az elfátyolozott tekintettel, kinek arczképe mai számunkat díszíti, az ő élettársa, hűségese segítője nagy alkotásaiban, osztályosa dicsőségének, örömeinek és bánatának . . . Mert a hatalomnak azon a magaslatán, melyre a fejedelmi vagyon, a számlálatlan milliók emelik tulajdonosukat, sem nyíl bokrosával az örömek virága, ott is kétes a boldogság, bizonytalan a béke és ott is ólálkodik a gond, az aggodalom, a szenvedés! Ez a nő átszenvedte Nióbe-fájdalmát. Egyetlen gyermekét, mint alig felserdült ifjút, elragadta anyai szívére a halál és bár egy világ részvéte csepegtetett balzsamot szívére, az a seb behegedni még sem tud soha . . .

Egy előkelő úrnőhöz, ki a bárónő személyes ismeretségével dicskedhetik, fordultunk adatokért. »A megtestesült szelidség, békétűrés és jóság.« E szavakkal jellemezte őt és az adatokkal adós maradt. Egy-két autentikus vonást mégis feljegyezhetünk róla. Kiválóan érdeklődik a művészetek iránt és nem egy jeles szinpadi tehetség, zenész, festő köszönheti neki kiképzését. Egy fiatal, magyar születésű énekesnő első debutje fogyatékos garderobján szenvedett volna hajótörést. A bárónéhoz fordult. Pár hét múlva egy rengeteg nagy láda érkezett Párizsból a kis novice czimére, telerakva nehéz drága selymekkel, félig kész ruhákkal, mindennemű toilette-kellékekkel s még a szinpadi ékszer sem hiányzott: a hamis gyémántok, az öv, a korona . . . Ez az énekesnő most a bécsi operához van szerződötve és igazi gyémántokat visel.

A báróné a kereskedelmi világban nagy hírnek és tekintélynek örvendő Bischofsheim család ivadéka. Atyja Brüsszel városának szenatora volt és nagy érdemeket szerzett a közügyek körül. Brüsszelben kettős nagy palotásor hirdeti e patriczius család tekintélyét és gazdagságát, ezeket hagyta az apa leányára örökül, a ki óriási jövedelmét arra fordítja, hogy versenyezzen férjével a jótékonyágban. A Credit-Lionnais-nál van a báróné accreditálva, rendelkezik sok-sok millióval és mégis nem egyszer jut abba a helyzetbe, hogy hitelét áthágni kénytelen.

A nemes bárónéknak nagy-nagy szíve és igen sok szegénye van!

— **A kettős nap körül.** (Egy kis astronomia). Akik ismerősek a teleskop csodáival, azok tudják, hogy némelyikét a szabad-szemmel alig látható, hetedrangu fényvel pislogó csillagocskák-nak a hatalmas refractor lencséje két különálló égitestre, két napra bontja. Ezek a kettős napok ugyan több billió kilométernyi távolságban lebeghetnek egymástól, de a minden távolságot elnyelő világűr végtelenségében a pusztá szemnek csak egy csillag képében tűnnek fel. Sajnos, hogy ez idő szerint asztronómusainknak még nincsenek oly hatalmas eszközeik, melyek megfejthetnék azt az érdekes kérdést, hogy forognak-e ezen kettős napok körül is bolygók. Mily elképzeltetlen élvezetet nyujtana az Flammarionnak, ha egy ilyen kettős nap körül keringő bolygó pályáját megfigyelhetné. A költő-csillagász bizonyára gyönyörű tárczákat írna nekünk arról a bolygóról, melyet a nehézkedés törvénye egyenlő erővel lánczol a két izzó naphoz s a kilőtt ágyugolyó sebességének hányszorosával közledek e különös bolygó hosszú ellipszis alakura elnyújtott pályáján az egyikhez, melynek épen vonzáskörébe jutott és távolodik a másiktól, a nélkül azonban, hogy annak uralma alól teljesen szabadulhatna. Mint ér e kalandozó égitest egyik napjának *perihéliumába* (napközeli) ugyanakkor a másiknak *aphéliumába* (naptávoli) jutva. Mint veti rá ilyenkor sugárözönét az első és mint vonja meg tőle sugarait ugyanakkor a másik. Ezt a bámulatraméltó játékát az univsumnak csupán sejtethetjük, de nem szemlélhetjük még a mennyboltozaton, azonban egy ehhez igen hasonlatos tüneményben már hosszabb ideje gyönyörködünk a politikai firmamentumon. Van ennek a mi politikai mennyboltozatunknak egy hatalmas bolygója, melynek pályafutása oly rendkívüli eltéréseket mutat, hogy Leverrier számító zsenije nélkül is felfedezhetjük e szabálytalanságok okát: a kettős napot. Nevezzük ezt a két napot az alfabetán kívül a világosság kedvéért még másképen is, teszem azt: *Alfa = kormányképesség napja*, *Béta = népszerűség napja*. Nagy távolságból szemlélve, talán ez a nap-pár is egy csillagnak látszik, de a politikai szinképelemzőn átszűrte fénysugarak kiderítik, hogy e két csillag vegyi alkotászeit egymástól egészen elütő elemek képezik. Mig *Béta* határozottan piros-fehér-zöld csíkokat mutat, addig *Alfa* szinképe némileg fekete-sárga sávokkal van tarkázva. A kettős nap körül száguldó bolygó e héten elérte *Béta* perihéliumát, mely most vakító sugárözönében fürösztli és vonzó erejének teljes megfeszítésével igyekszik magához rántani a kaczerkódó bolygót. Nem jut eszébe a jámbor *Bétának*, hogy ő is csak olyan *Béta*, a melynek még *Alfája* is van; hogy a bolygónak közeledése csak a kiszabott szabálytalanul szabályos pályának egy kicsiny darabkája és hogy a mérhetlen pálya másik felében ez a feltarthatlanul rohanó bolygó épen úgy fog fürödni *Alfa* nap fényözönében, mint most az ő sugaraiban . . .

⚡ **A gazdátlan fej.** Ugyanazon napon, mikor Apponyi Albert gróf Jászberényben nagyot fújt Lehel kürtjébe, Budapesten egy fejét találtak, a melyhez a hozzátartozó test a legszorgosabb, erélyesebb és tapintatosabb rendőri nyomozás után sem került elő. Ez a fej tehát elvesztette a testét. Avagy jobban mondva, Budapesten egy test elvesztette a fejét. De ki az, aki a fejét elvesztette? Mély titok maradt e kérdés maig is, hacsak *Linder György* képviselőnek nem volt igaza, akinek az a csodaereje van, hogy sohasem tudja azt, amit mindenki tud, ellenben mindig tudja azt, amit senki sem tud. A nagy titkok-tudója rejtelmes leleplező arcczal járta be a szerkesztőségeket, éppen mikor valamennyiben Apponyi beszédével és a gazdátlan fejlel vesződték. »Olvasták már Apponyi beszédét?« — Igen. — »És még sem tudják ki vesztette el a fejét?« — Nem. — »Nos, én meg-sughatom.« — Halljuk! — »*Sza-pá-ry Gyula gróf mi-nis-ter el-nök.*«

= **Az igazság.** A lefolyt héten a legélénkebb forgalmi czikk volt széles ez országban az igazság. Minekutána Ibsen fonográfja, dr. Stockmann kijelenté, hogy az igazság soha sem a nagy többség pártján, hanem mindig egy kisebbség részén van, azóta mintha még erősebben döngtetnék keblüket az igazságnak kisebbségben maradt, csalhatatlan monopolistái. Sőt Zágrábban példának okáért úgy esett, hogy nem csupán önkeblüket, hanem egymásét is döngteték a Starcsevics-hazafiak és a Stroszmayer-hazafiak ügyök igaz voltának lélekemelő és provokáló tudatában. Az csak szerénységüket bizonyítja, hogy e nemzeti lovagjátékok csupán ellentüntetésnek nevezik a vendég magyarok tiszteletére rendezett bankettel szemben. Hiszen ha csak az kell, az igazság horvát gladiatorainak, szívesen lemegyünk mi Zágrába máskor is, hogy hangzatos jogczimet szolgáltatassunk a két jeles pártnak egy kis kedélyes lovagtornára. — A jövő hét azonban már Budapesten is nagy számmal fogja találni a párt-igazságoknak mandátumot, felkent bajnokait, kik eljönnek az obstrukció — akarom mondani parlament — megnyitására. A képviselőháznak két, kisebbségben leledző pártja fog testvéries, meghatott ölekezésbe olvadni a Stockmann elvének gyújtó hatása alatt. »Mi képezzük a kisebbséget: a mi részünkön az igazság!« — lesz a jelmondat. Igen ám, csak hogy a mi parlamentünkben két kisebbség van!

Szoborexecutio.

— *Jelenet Turbain műöntő műtermében.* —

SZEMÉLYEK:

FIATAL FISKÁLIS ÉS IRÓ, *egy személy.*

A VÉGREHAJTÓ.

A BECSÜS.

FISKÁLIS (*szontyolodottan*). 5000 forint követelés és semmi fedezet. Szörnyűség! (*Örömkéjjel*) Hah! mi az ott a sarokban?

VÉGREHAJTÓ }
BECSÜS } (*kórusban*). Mi az?

FISKÁLIS (*teránva a leplet a titokzatos valamiről*). Heuréka! Brávó! Nagyszerű! Isteni! Hisz' ez Arany János ércszobra —

VÉGREHAJTÓ }
BECSÜS } (*kórusban*). Amely a muzeum elé van szánva.

IRÓ (*a fiskálisban*). Ne merj hozzá nyulni, kegyetlen, profán halandó!

FISKÁLIS (*az íróban*). Miért ne? Ami fedezet, az fedezet. Lefoglalom.

IRÓ (*a fiskálisban*). Szégyeld magad, embernyúzó filiszter!

FISKÁLIS (*az íróban*). Félre, rajongó éhenkórász skribler! (*Az író hajba kap a fiskálissal, de csak »belsőleg«.*)

VÉGREHAJTÓ. A törvény nevében! Lefoglalom Arany Jánost. Becsüs, végezze kötelességét. Érték...?

BECSÜS (*habozva*). Én nagybecsülöm —

VÉGREHAJTÓ. Arany Jánost? Derék. Ez szép magától. De az érték?

BECSÜS (*töprengve*). Van vagy 12 métermázsa —

VÉGREHAJTÓ. Tehát?

BECSÜS. A bronz kilója per két pengő — tesz 2400 forintot.

FISKÁLIS (*az íróban, kezét dörzsölvé*). Helyes!

IRÓ (*a fiskálisban, kezét tördelvé*). Borzasztó! Botrány!

(*A lepel a szoborra gördül. A távolban árverési hiénák diadalívöltése hallik.*)

¶ A **vigszínház.** Mikor ezen pártolni való vállalat tervét, ügyes és élelmes emberek pöngetni kezdték, senki sem hitte volna, hogy ennek ügye végül Steinacker és Réthy urak közt »a lovagiasság szabályainak megfelelően« fog befejezteni. Pedig úgy lett. A genesis a következő: Silberstein és Fekete urak csinálták a vigszínház tervét; a vigszínház terve csinálta Lesser német színház tervét; a német színház terve csinálta a hirhedt felségfolyamodványt; a hirhedt felségfolyamodvány csinálta a

Kochmeister botrányt; a Kochmeister botrány csinálta a kereskedelmi és iparkamara bizalmi szavazatát Kochmeisterhez; a bizalmi szavazat csinálta Kochmeister bukását; Kochmeister bukása csinálta a Steinacker-Réthy-féle lovagias ügyet; a Steinacker-Réthy-féle lovagias ügy végre nem csinált semmit, hanem két golyóváltással szerencsésen, baj nélkül s lovagiasság befejeztetett. De most már csakugyan elülről kell ismét a **vigszínház** tervezését kezdeni, mert Silberstein és Fekete urak bizonyára nem azt akarták, hogy egész derék vállalatuk végül is mindössze két-két golyóval, a levegőbe lyukadjon ki.

¶ **Munkaszünet.** Nem adta ki senki parancsban, nem foglalta senki törvénybe. Mégis megtartják. Megtartják bővebben, mintha Baross birságai szorítanák rá. Ma szombaton és holnap vasárnapon nem tartja senki közülrök nyitva a boltját. Nem szerzetesi senki a tollát, nem pörgeti senki a kalapácsát. A legmegrögzöttebb istentagadók ezen a két napon, mikor időszámításuk szerint egy új év kezdődik és nyolcz nap mulva az engesztelés ünnepén, hónuk alá csapják imakönyvüket és mennek a templomba. És végig állják a hosszú istentiszteletet türelmesen, áhitatosan, végzik az imákat énekelve, óbégatva és azzal a mulatságos hajbókolással, melyen olyan nagyszerűen mulatnak más vallásu polgártársaik. A papjaik a szószéken beszélnek az örök halhatatlan vallásról, mely örökbe átszáll apáról fiura és ki nem vész a lelkekből soha. A gentry, ha végig megy a Lipótvároson és látja mindvégig a csukott boltsorokat úgy gondolja, hogy annyi »kereskedés« után bizony szükségük van a »hitsorsosok«-nak egy kis abszolútióra. De a lipótvárosi atheista, a mikor ujévre kivasaltatja a czilinderét és megy az istenházába, többnyire egyébre gondol. Arra gondol, hogy egész esztendőn át annyira — genáns az ő zsidó volta, hogy egyszer egy esztendőben bizony jól esik arra büszkének lenni. Mi tagadás benne? — A vallás szabadság korszakában, mikor a katholika egyház testvéreileg hajba kap az evangélikus egyházzal, nem a legjobb ajánlólevél, hogy az ember egyiknek sem tartozik a kebelébe. És ennek a »tört« vallásnak a hivei, a kiket a felvilágosodottak még mindig vállveregetve biztatnak, hogy: »nem tesz semmit, hisz önök is emberek!« némi joggal róhatják föl maguknak érdemül, hogy e tolerantiát — eltűrik. Ilyenkor, nagy ünnepek alkalmával bizonyos demonstrációval mutogatják az utcán a diszkótésü imakönyvet azokkal a furcsa ó-chald ákom-bákomokkal. Ha a zsidóknak nem lesz okuk többé antiszemizmusról panaszkodni, talán az ő zsinagógáik sem bizonyulnak majd szükeknek. B. u. é. k.

SZÍNHÁZ.

Molnár György. †

Ő is kiérdemelte már azt a fekete érdemkeresztet a neve mellé. Abból a csodálatos időből származott, a mikor lelkesedéssel forrást lehetett fakasztani a kemény sziklaközből. A mikor az emberek harmincznyolcz fokos lázban jártak-keltek az utcákon és úgy is beszéltek, mintha lázban volnának. Vizióik voltak, a haza geniusza fehér szárnyakkal lebegett előttük s nem volt egyéb gondolatuk, nem volt egyéb vágyuk, mint szolgálni azt a geniust szívük egész rajongásával. Karddal a kezében szolgálta Molnár György suhancz korában s mikor össze kellett törni a kardját, akkor ahhoz a vándorbothoz nyult, melyet nem állithat soha többé a sarokba az, aki egyszer a kezébe vette. Bolygott, bolygott a hazán keresztül s anélkül, hogy oka lett volna hálátlanságról panaszkodni, elejétől végig keserűséggel ette a kenyérét.

IRODALOM.

Falusi levelek.

II.

Tekintetes szerkesztő uram!

Felbuzdulva multkori szives biztatásán, megint beleütöm penészes kalamárisomba rozsdás kalamusomat.

Most már nagyobb fába vágom a fejszemet, mint a multkor. *Ibsenről* írok.

Perls Ármintól Ibsen van olyan messze, mint Jeruzsálem Makótól. Ha a nagy úton valami kisiklás éri pennámat, bocsásson meg nekem s hagyjon elveszni az útszélen.

Ibsennek eddig csak egy darabját ismertem: »Nórá-t.« Ezt láttam a Nemzetiben, mikor fenjártam Budapesten maglóherét és tisztító rostát vásárolni.

Gyönyörű darab volt az. Különösen tetszett nekem a vége, mikor Nóra fölveszi a kalapját s neki indul a világnak, hogy keressen valamit, amit nem lehet megtalálni. Hőslelkű egy asszony! A faképnél hagyja konkrét gyermekeit, mert ezeknél becsebb neki az absztrakt igazság. Szerencsés utat kívántam neki, mikor a függöny legördült s elgondoltam: milyen nagy paraszt is vagyok én! Az ilyen Nórá-t például, megcsodálom a szinpadon, de az életben el nem venném feleségül. Mert, ha az én feleségem egyszer úgy neki indulna igazságot keresni, ki adna ki másnap reggel a szakácsnének? Ki intézné el a nagy mosást? Ki fűrösztene meg a gyermekeket — stb.?

Most még nem nézhettem meg a „Népgyűlölő“-t, de már sokat olvastam róla s lelkesülök érte.

Nagyon kitűnő ember az a doktor, a ki ki akarja írni az ujságba, hogy a ki szereti a drága egészségét, az akárhova menjen inkább, csak abba a fürdőbe ne, amelyiknek ő az orvosa. Mert hát abban a fürdőben baktériumos a vízvezeték.

Voltak persze kritikusok, a kik azt mondták, hogy, ha olyan veszedelmesnek tudja a doktor azt a fürdőt, többé egy perczig se maradjon a szolgálatában. De ezek a kritikusok nem értik a dolgot. Mert, ha nem orvosa a doktor annak a fürdőnek, akkor nem is virtus azt közveszedelmesnek kiáltani ki.

A fehérbarátokat én könnyen szidhatom a rengeteg gazdagságukért mert én nem vagyok fehérbarát. De, ha fehérbarát volnék s az akarnék maradni holtig és mégis azt dörögném, hogy hunczutok a fehérbarátok, — akkor már bátor legény volnék.

Az igaz — még pedig szégyenemre — hogy a praktikus életben a népgyűlölő doktor-féle embereket nem tapsolom úgy meg, mint a szinpadon. Mert például mi itt Bükkösön választottunk tavaly egy tiszteletest. Nagy, *kompakt majoritás* volt mellette az én vezetésem alatt. Hát ez a tiszteletes ur azzal kezdte a legelső szent beszédét, hogy: »Bizony, bizony mondom néktek, gonosz ez az egész eklézsia.« Azután elmondta, hogy Sodomában az Úr mégis talált egy igaz embert, de Bükkösön nem

Látott időket, melyeknek csúcspontján ő állott, látott időket, melyek mélységesen eltemették a nevét is. A fővárosban saját színházában ejtette bámulatba az embereket az ő csodálatos tehetségével és ritka élelmességével, majd Kutyabagason egy nyomorult pajtában kifityölték a részeg parasztok. Apály és dagály, dicsőség és gúny, bőség és inség váltakoztak az ő életében, de ő mindig ugyanaz maradt. Ugyanaz a szívós idealista, aki roppant praktikus embernek tartotta magát. Szkeptikus volt minden iránt, amit mások reméltek s mint az istenben, oly szilárdul bizakodott a saját légvéraiban. Nem is értette soha, hogy mások mindig végrehajtják a tervüket, míg az ő számítása mindenkor kutba esett. Ez jellemzi őt legjobban. Ezzel érdemli ki Magyarország tiszteletét. Azok az idealista emberek, a kik még mindig e rendkívüli korszak eszközeivel dolgoznak, a rendes kornak, annak a kornak, melynek létesítéséhez öntudatlanul hozzájárultak, a mártirjai. És azok a mártirok többnyire fületlen hónapos szobában szoktak meghalni. . . .

Az operaházban folytatták a vendégek fölléptetését alig több eredménnyel, mint a mult héten. Saak Teréz k. a. második fellépte után tisztában volt a helyzettel és többi fellépteiről lemondott. Ellenben Signorini ur nem adta meg magát multkori kudarcza után. Vasárnap ismét a lámpák elé állott és ismét telebőmbölte a nézőtérbe az ő brutális magas hangjait. A publikumot annál inkább bosszantotta, mivel előző estén az ő vetélytársa mutatta be magát *Carmenben*. Runcio ur hangja valóságos kismiska a Signorinichez képest, de műveltsége és zenei tudása mérhetetlenül fölttá áll az utóbbiának. Szinte meglepte a közönséget az olasz tenoristáknál épenséggel nem megszokott diszkrét, értelmes játékaival. Kár, hogy ennek a drék művésznak a hang hiányzik az énekléshez. Csekélyke terjedelmű, csak némelyik fekvésben érzesebben csengő hangja van, mely drámai szerepekben semmiképen sem áll arányban a feladat nagyságával. Kitűnt ez különösen a keddi »Lohengrin«-előadáson, melynek fokozottabb igényeinek már nem tudott megfelelni. A játékán is látszott, hogy Wagner neki terra incognita. Csütörtökön pedig Aiada harmadik felvonásában már teljesen ki volt merülve. — A csütörtöki est egy bájos női vendéget is hozott, Lantes Assunta kisasszonyt, egy testestől lelkestől olasz művésznőt, a ki valóságos feltűnést okozott — főleg szépségével. Sok inspirációval énekelt erős, hajlékony hangon, azonban csak a felső regiszterekben tartja meg színességét. A közép fekvésekben bágyadt, ércztelen. Ehhez járul még az iskolázottság hiánya, hogy Lantes kisasszonyban se lehettük meg a drámai primadonnát, kire már oly égető szükség van.

A budai szinkörben szerdán volt az utolsó előadás. Dobsa Lajos »IV. László«-ja került színre és Závodszy Teréz, Komjáthy, Kazaliczky és Kiss még egyszer kimutatták, milyen derék, használható színészek. Ugyanekkor Haraszti Hermin, a kit Krecsányi Lázár Margit helyébe szerződtetett, mutatta be magát és igen tehetséges, igen ügyes és intelligens színésznőnek bizonyult. Krecsányi igazgatót a közönség minden felvonás után kitapsolta és előadás végén zajosan megéljenezte összes színészeivel együtt.

A filharmóniai társaság választmánya már megkezdte működését és a beálló évadra az előkészületek folyamatban vannak. Az idén is 6 filharmóniai hangverseny lesz a főv. vigadó nagytermében, melyekre Rózsavölgyi és Társa cs. és kir. udv. zeneműkereskedésében (Kristóf-tér 3.) az eddigi árak mellett lehet bérelni. A hangversenyek napjai (mindenkor szerdán) a következők: nov. 4. és 18., december 2., továbbá 1892. január 13. és 27. és február 10. E hangversenyek részletes műsora a napokban fog közöltetni.

találna egyet sem. A tiszteletes azért volt így elkésredve, mert a kukoriczaföldjét nem falumentí tagban jelöltük ki, hanem a hegyben, ahol a szőlőt elette a fillokszéra.

Akkor én — akárcsak a norvég polgármester — elmentem az új tiszteleteshez s azt mondtam neki, hogy ha olyan gonosz ez az eklézsia, nézzen jobb után.

»De én éppen ezt a gonoszt akarom a jó utra téríteni« — felelé ő.

Azóta ő csak folyvást szid minket, mi meg őt. Panaszt is tettünk ellene; már nemsokára a debreczeni zsinati tanácsnál lesz az ügy. Elodábitjuk bizony a szókimondó férfit innen, ha csak lehet. Én vagyok ellenében a főkolompós.

Hanem persze más az élet, meg más a színpad. Az életben nem lehet a *valóságot*, meg az *igazságot* olyan híven megtartani, mint a színpadon. Én ezt belátom. Azt is belátom, amit más bölcsebb kritikus urak mondtak, hogy a »Népgyűlölő« szimbolikus darab: nem is az a fő benne, ami benne van, hanem, *ami alatta értetődik*. Az értetődik pedig alatta, hogy elég volt már a világon a buta többség uralmából, uralkodják már ezentul az okos kisebbség.

Ez már helyes! Mert az igazi többség akkor fog csak uralkodni, ha a kisebbség uralkodik. Tudniillik, kompakt majoritás csak egy van, — kisebbség azonban van sok. Most sokan akarnak egyet; — ha majd ez az egy akarat elveszti a jogát, többen fognak akarni sokat. Azután, aki bírja, az marja. Egyik akarat mérsékli majd a másikat. Most a világ szekerébe hat ló — vagy hogy ibseniebb legyenek — hat ökör van fogva, de mind egy irányban s mind egy felé húz. Ezután majd csak négy lesz befogva, de minden oldalon és minden irány felé egy. Akkor aztán nem kell többet attól félni, hogy a buta, *kompakt majoritás* veszedelmes lejtőre ragadja a világ szekerét.

Szegény *Boulauger* generális, az meg agyonlőtte magát. Ezt is a kompakt majoritás tette tönkre. Szidta is azt eleget, amíg küszködött vele. Mert abból, hogy kisebbségben volt, ő is biztosra vette, hogy neki van igaza.

Magam is nagyon elbusúlnék most azon, ha paraszteszem jelen egyszerű fejtegetéseit többen találnák helyeselni. Mert legjobban szeretném, ha minden nézetemmel magamra maradnék. Az ugyanis „*a legerősebb, aki egyedül áll.*“

Isten áldja meg, tekintetes uramat, vegye szívesen tiszteletemet, aki maradok holtig

Bükkösön, 1891. október 1-én

alázatos szolgája:

Tallozó Gerzson,
kisnemes és compossessor.

Az új városház. Némi feltűnést keltő füzet jelent meg Névtelen-től e czímen: »Hová építsük az új városházát?« Bizonyos szellemességet nem lehet tőle eltagadni, s különösen azt nem, hogy fölülemelkedik a vaskalapos szűk látkörön. Terve röviden a következő: A vámház-körut, Lipót-utca, borz-utca (légvonalban le a Dunáig) s a Ferencz-József-rakpart által hatá-

rolt háztömeget, mintegy hetvenhat házat, ki kell sajátítani s oda építeni egy grandiózus nagy városházát, parktól körítve. Nagyot kell alkotni, századokra szólót! Előnyei e tervnek számosak: Az alsó-rakparti házak, melyek nem méltók egy nagy fővároshoz, eltűnnek, holott pedig tudja Isten meddig disztelenkednének ott. A 76 háztulajdonos nagy része ismét házat építene a város egyéb részein s ezzel hozzájárulna a főváros szépítéséhez. A nagy országház a Dunapart másik végén szép pendant-t nyerne, mely a lánczvidékről, vagy Budáról tekintve, a Lipót-templom hatalmas tömegével együtt gyönyörű látványt nyújtana s megtönné azt az egyhangu vonalat, melyet a főváros háztengere képez. De nem utolsó előnye e tervnek az sem, hogy e kisajátításokkal együtt sem kerülne többbe, mint ha a Károly-kaszárnya helyén, vagy másutt emelkednék az új városház. Minden ezután emelendő középületet, festőakademiát, nemzeti képtárt, hangverseny-termet, a Dunapartra kellene építeni, a Petőfi-tértől a vámházig, hogy az alsó-rakpart otromba házai eltűnjenek s oly palotáknak adjanak helyet, melyek igazán méltók a Dunapartra, a mit nem egy főváros irigyel tőlünk.

A tévelygők utmutatója. Irta *Mózes ben Maimun*; fordította és jegyzetekkel ellátta *Dr. Klein Mór* nagybecskereki rabbi; III. kötet. A zsidó bölcsészet, mely beékelve az arabs és a görög filozófiai iskolák közé, mégis tudott eredeti műveket alkotni, a középkor legharcziasabb századaiban hozta létre a tévelygők utmutatóját. Maimuni, vagy amint kortársai nevezik, a »nagysas« azon felvilágosodott elmék közé tartozott, kik a vallás dogmáit az észszel, vagy a mi akkor egy jelentőségű volt, Aristotelesszel akarták összeegyeztetni. A munka polémikus természetű miatt a filozofia történetében nem játszik ugyan nagy szerepet, de van egy pár fejezete, különösen pedig etikája az, melyet ma is szívesen olvasnak. Hogy mennyire szabadelvűnek találta az utókor könyvének különösen azon részét, mely a biblia szent és sérthetetlen helyeit emberi szempontból magyarázza, mutatja azon körülmény is, hogy halála után egy pár évtizeddel egy egész irodalmi, vagy talán inkább vallás-harc keletkezett maimunisták és antimaimunisták között, melynek eredménye az lett, hogy a »tévelygők utmutatóját« máglyán elégették; azokat pedig, kik ezentul vele foglalkoznak, átok alá helyezte a fanatikus ellentábor: Korfestő részletei miatt is igen tanulságos a könyv s valóban nagy hálával tartozik a tudós rabbinak az amugy is szegény magyar filozófiai irodalom, hogy hosszas buvárkodásának eredményét nyilvánosságra hozta. Mert Maimuni arab könyveit fordítani annyit jelent, mint behatóan foglalkozni nemcsak magával a filozofussal, hanem egész korával, korának minden filozófiai irányával, az arabs és a görög bölcsészet minden számottevő munkájával. A fordítás és a szöveget kísérő jegyzetek világosan mutatják, mily szeretettel foglalkozott Dr. Klein a zsidó vallás-bölcsészettel s annak legnagyobb alakjával: Mózes ben Maimunnal

Uj csillag. Anglia művelt körei nagy örömben leledznek, oly írójuk támadt, ki hatalmasan növekvő fényvel homályosítja el az amerikai Bret Harte dicsőségét. Ez az új csillag *Rudyard Kipling*, alig huszonöt éves ember, akitől már jelent ugyan meg pár kisebb kötet, de egyszerre országos nevezetességre csak legutóbbi művével (*Plain Tales from the Hills*) vergődött. Angol írói köröknek azaz egyhangu véleménye róla, hogy minden élő angol író fölött áll zsenialitás dolgában. Nagy tehetség, új motívumokkal, bár alig ir olyat, mit előtte már mások meg nem irtak volna. Néhány oldalon néhány szóval, hajsza finomsággal rajzolja meg alakjait s meríti a cselekmények árjába; tárgyába szubtilis érzelemmel festi bele a tájkép-háttér, a hangulatot, egyszerűen azt az illúziót kelti, mintha mindazt átélte volna, a mit fest. Pedig ő, aki az indiai angol csapatok táborigényét, a vad hegyi törzsekkel való ádáz harczeit, hol nem kérnek s nem adnak kegyelmet, oly megkapó színekkel tárja az olvasó elé, sohasem volt táborban, sohasem szagolt puskaport. Angliában elbámulnak, hogy mily mesés természetűséggel írja le az indiai alkirály udvarát, az opium-barlangokban elzüllött philologot, a simlai nyaralók világát könnyüvéru lakóikkal, a sziklaszilárd

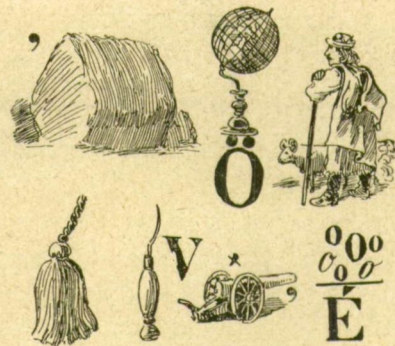

hitű, de nem sok eredményt fölmutató hittérítőket, India gyermek, de érzéki leányait. Mert Kipling Kelet-Indiában él, ebben a mesés országban, hol a levegő áttetszőbb, a nap vakítóbb, a tárgyak fénye ragyogóbb, árnyéka mélyebb, sötétebb, egyszóval minden világosabb, tisztább körvonalakban áll a szemlélő előtt. Talán ez a fény és árny, ez a vibráló levegő tükröződik vissza az ő műveiből is.

A párisi nemzeti könyvtár ujjárendezéséről szóló egy ismertetésben azt olvassuk, hogy a személyi kiadásokra elmegy évenként 436,000 frank, a dologiakra 272,000 frank. A mi nemzeti tudományos intézetünk alkalmazottaitól stanczli-számra követelik meg a bölcsességet, zsákszámra a kvalifikációt, évi 600—800 forint salláriumért. Ezeknek nem is lesz jó olvasni azt, hogy a párisi nemzeti könyvtár igazgatója 15,000, négy öre egyenként 10,000, öt segéd-öre egyenként 7000, tizenkilencz könyvtárnoka 3600—6000, huszonhét alkönyvtárnoka 2300—3300 frank fizetést hűz.

Belga vízfestmények a műcsarnokban. Az országos képzőművészeti társulat nagy szolgálatot tett a műszerető közönségnek azzal, hogy a belga aquarellisták vízfestményeiből egy 87 daraból álló gyűjteményt megszerzett kiállításra. Ez a műfaj nálunk ugyanis teljesen el van hanyagolva, úgy, hogy közönségünk nem is látta aquarellt, ha téli kiállításainkra nem küldenének a belgák, de főképp az olaszok. No, amit most láthatunk a műcsarnokban, azok közt olyan darabok vannak, melyek valósággal gyöngyei a vízfestészetnek, igazi példányképei a vízfestés technikájának s bizonyossági annak, hogy mily színhatást lehet elérni aquarellben is. A technika két végletét *Titz* Louis 6. számú képe és *Baes* egy brüsszeli vedutája mutatja; az előbbi a színek teljes egymásba folyása, az utóbbi a színfoltok teljesen elhatárolt, külön-külön fölrakása, mint ahogy az olasz *Bedini* szokta. *Becsések* Juliaan de *Vriendl* szomorú genre-je különösen a 9. számú, mely *Villegas* aquarelljeinek modorára emlékeztet s a remek technikától eltekintve, mint művészi kompozíció is nagy igényeket kielégít. *Stacquetnek* kissé halvány, de rendkívül könnyed, primára dolgozott tengerparti részletei tanulságos példányai, hogy milyen az aquarell igazi technikája. Ha a művészek e nembeli dolgai kissé hidegen hagynak, kárpótolnak sötétebb színekben kivitt hangulatképei. *Paul Thémon* csupa poézis, melancholia, borongás; a 20. számú (*Téli est*) egyike a tárlat legszebb darabjainak s ára csak 125 frank, (pedig szebb akárhány olyan 300 forintos darabnál, a milyeneket a legyező-kiállításon láttunk). *Alfred Hubert* meglepő rajztudománynyal veti a lovakat a papirosra, eget és felhőket pedig aligha fest nála szebben valaki. *Binjé* »Hulló levelei« oly szép, mintha fára festett s immár egy kis patinával bevont régi hollandi olajkép lenne. Itt van régi jó ismerősünk a tárlatokról, *Uytterschaut* is, egész sor szebbnél-szebb darabbal. »Viritó almafái« az öntudatos, nem keresgélő, biztos aquarell-technikának egyik gyöngyszeme. Van itt azután egy olasz is, *Dell'Acqua*, egypár képpel, főlős számú rajzhibákkal, az olaszok chablónjával, de *Sala* és *Mainella* jelességei nélkül. Egy másik jó ismerősünk, *Abry* Leon rendkívül biztos technikájú és keccses dolgokkal van képviselve, nagyobbára a belga katonaelétekből, a milyeneket tárlatainkon olajban láttunk tőle. Utoljára hagyjuk a tárlat két legszebb darabját. Egyik a 79. számú (A művész) *Oyens* Pierrétől. Aquarellben ritka chiaroscuro, ritka erő, a sötét színekkel való bánásban ritka siker. Vetekszik az olasz *Rotta* e nembeli legjobb dolgaival, azzal a különbséggel, hogy ára 300 frank s nem ezer forint. A másik a 85. számú (Utrakelő halászbarkák *Blankenbergheben*) *Hagemans* Mauricétól. Nézzék meg önök jól ezt a képet s csodálják, hogy mily végtelenül egyszerű eszközökkel jött létre. Pár ecsethúzás s kész a reggel hűs párázatában nyugvó tenger, a színeknek hallatlanul merész elfolytatása a félig megsikkadt rajzpapíron s kész a levegő, az ég. Nagy, igen nagy technika kell ehhez... Nemcsak a rossz terjed, mint a ragály, de a jó is. Előre látjuk, hogy festőink impulzust merítenek e szép gyűjteményből s már téli kiállításunkban fogunk találkozni oly magyar aquarellekkel, melyek e kollekczió behatása alatt keletkeztek. Y.

KÉPTALÁNY.

A Lapunk 39. számában közölt képtalány megfejtése:

**Ha visszatérek boldogulva hon,
Hadd lássam népemet virányidon**

Helyesen fejtették meg: *Sessler Józsa, Elsner Aurelia és Aranka, Kovács Béni, b. R. Katinka, Helmer Juliska, Székács Katalin.*

HETI POSTA.

Lapunk azon tisztelt előfizetőit, kiknek előfizetése október 1-én lejárt, felkérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek, nehogy a lap küldésében fennakadás álljon be.

A kezelés könnyítése szempontjából a régi czimzalag beküldése kívánatos.

Budapest. Magány. Pusztán reflectáló cikkeket nem közlünk, ha még oly szépek is, kivéve természetesen, ha valamely actualitással foglalkoznak, ami az ön cikkében nem fordul elő.

Temesvár. Buziási Eisenstädter S. J. keresk. tanácsos urnak. Lekötelező megemlékezéséért fogadják köszönetünket. Jó kívánságait viszonzozzuk!

Sz. Mariska. Elég ügyes kis jellemrajz, csak az eleje vonatott. Megkísértjük, hogy lehet-e belőle valamit kiesztergyálozni.

Költemények prózában. Szenio. Dávid. Hölgyeink, akik irással foglalkoznak, sürűn küldözgetnek be hozzánk ilyen poetikus prózákat, melyek *Turgeniew* »Seniliái« óta erősen divatba jöttek. E műfajnak egyik főkelléke a concis forma s a velős gondolat mellett, a frappans point. »Dávid« czimű költeményében eltalálta ön a hangot és homályosan konyitunk is hozzá, hogy mit akar vele mondani; de mégsem közölhetjük. A költészetben csak az szép, ami tiszta, világos, mindenki által érthető. Szives elnézését kérjük.

Magda. Az üzenet egy másik Magdának szól.

Földi. Levelében sok az erőltetett szellemeskedés; nem egészen világos előttünk, hogy mi célból írta; ha kiadás céljából, akkor sajnálatunkra nem felelhetünk meg óhajának.

Lucifer. Hogy önnek örömet szerezzünk vele, ide nyomatjuk kis versikéjét:

Ideál.
Előkelő kis boudoir,
Enyelgő illatok...
Abrándos ifju, szép leány,
Egymást kísérti ott.

Az ifju boldog, — Lázasan
Szerelmi szókat vált,
S merengve nézi, nézi őt,
Az angyalt... ideált!

S hogy a gyönyör teljes legyen:
Mi annyi üdvöt ad,
Csókolja forró, édesen
— A festett ajkakat!...

Heti postánk egy része térszúke miatt kimaradt.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Színes selyemkelméket 60 krtól 7.65 krig

méterenként — sima és mintázott 2500 különböző fajtában és színben — darab vagy ruhaszámra bér és vámmentesen küld **HENNEBERG G.** cs. és k. udv. szállító gyári raktára **Zürichben.** Minták kívánatra küldetnek. Levelek 10 kros bélyeggel bérmentesítendőek.